

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง พฤติกรรมของการบริหาร โดยใช้รูปแบบวิถีพุทธของโรงเรียน
ประถมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการแนวคิดและทฤษฎี และงานวิจัยที่
เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ โดยมีขอบข่ายเนื้อหาสาระดังนี้

1. แนวคิด หลักการบริหารการศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการบริหารการศึกษา
 - 1.2 ความสำคัญของการบริหารการศึกษา
 - 1.3 ขอบข่ายงานบริหารการศึกษา
 - 1.4 การบริหารสถานศึกษา
 - 1.5 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา
 - 1.6 เทคนิคการบริหารสู่ความเป็นเลิศ
2. แนวคิด เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
 - 2.1 ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม
 - 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
3. การบริหารโดยใช้รูปแบบวิถีพุทธ
4. ข้อมูลทั่วไปของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ
 - 4.1 ความเป็นมา วิสัยทัศน์ พันธกิจและการดำเนินงาน เขต 1
 - 4.2 ความเป็นมา วิสัยทัศน์ พันธกิจและการดำเนินงาน เขต 2
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดหลักการบริหารการศึกษา

ความหมายของการบริหารการศึกษา

ในการศึกษาความหมายของการบริหารและการบริหารจัดการ ควรทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเป็นเบื้องต้นก่อน กล่าวคือ สืบเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ซึ่งหมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่อาจมีข้อยกเว้นน้อยมากที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะ และเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (Family) เผ่าพันธุ์ (Tribe) ชุมชน (Community) สังคม (Society) และประเทศ (Country) เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” รวมทั้งมี “แนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” เพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศของภาครัฐ ในปัจจุบันอาจเรียกว่า “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มนั้น เรียกว่า “การบริหาร (Administration)” หรือ “การบริหารราชการ (Public Administration)” ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการบริหารหรือการบริหารราชการได้ง่าย และทำให้กล่าวได้ว่า “ที่ใดมีประเทศ ที่นั่นย่อมมีการบริหาร”

คำว่า การบริหาร (Administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “Administered” หมายถึง ช่วยเหลือ (Assist) หรืออำนวยความสะดวก (Direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “Minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้ หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า Administer หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่างๆ

ส่วนคำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (Profits) หรือกำไรสูงสุด (Maximum Profits) สำหรับผลประโยชน์ ที่จะตกแก่สาธารณชนถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ (By Product) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงแตกต่างจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสาธารณะทั้งหลาย (Public Services) แก่ประชาชน การบริหารภาครัฐทุกวันนี้หรืออาจเรียกว่า การบริหารจัดการ (Management Administration) เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดผู้บริหารสูงสุด (Chief Executive Officer) หรือ ซีอีโอ (CEO) มาปรับใช้ในวงราชการ การบริหารราชการด้วยความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็น การลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ และการจูงใจด้วยการให้รางวัลตอบแทน เป็นต้น นอกเหนือจากการที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามารับสัมปทานจากภาครัฐ เช่น ให้สัมปทานโทรศัพท์มือถือ การขนส่ง เหล้า บุหรี่ ไร่ อย่างไรก็ดี ภาคธุรกิจก็ได้ทำประโยชน์ให้แก่สาธารณชนหรือประชาชนได้เช่นกัน เช่น จัดโครงการ

คืนกำไรให้สังคมด้วยการลดราคาสินค้า ขายสินค้าราคาถูก หรือการบริจาคเงินช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

การบริหาร บางครั้งเรียกว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใดๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่างๆ เช่น

1. การบริหารนโยบาย (Policy)
2. การบริหารอำนาจหน้าที่ (Authority)
3. การบริหารคุณธรรม (Morality)
4. การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Society)
5. การวางแผน (Planning)
6. การจัดองค์การ (Organizing)
7. การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Staffing)
8. การอำนวยการ (Directing)
9. การประสานงาน (Coordinating)
10. การรายงาน (Reporting)
11. งบประมาณ (Budgeting)

จากแนวคิดของนักวิชาการ ได้ให้ความหมายของการบริหาร ดังนี้

จุมพล สวัสดิ์ยากร (2542, หน้า 10) สรุปว่า การบริหาร คือ การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมกันทำงานเพื่อจุดประสงค์อย่างเดียวกัน

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (2542, หน้า 6) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน นับแต่บุคลิกภาพ

จันทราณี สงวนนาม (2545, หน้า 9-11) กล่าวถึงคำว่า การบริหาร สามารถใช้คำ 2 คำทดแทนกันได้ ได้แก่ คำว่า การบริหาร (Administration) และการจัดการ (Management) แต่ในความหมายที่แท้จริง คำว่า การบริหาร (Administration) จะเน้นในเรื่องการจัดการที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย และการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งมักจะใช้กับการบริหารงานทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ ส่วนคำว่า การจัดการ (Management) มักจะใช้ในการงานที่เกี่ยวกับธุรกิจเอกชน แต่ทั้ง 2 คำต่างก็มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของผู้บริหารทั้งสิ้น ดังนั้น การบริหาร เป็นเรื่องของการทำกิจกรรมโดยผู้บริหารและสมาชิกในองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด

มัลลิกา ต้นสอน (2545, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า เป็นการกำหนดนโยบาย การสั่งงาน การอำนวยการ การสนับสนุนและการตรวจสอบให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ถึงเป้าหมายที่ต้องการ

วิช วิรัชนิภาวรรณ (2545, หน้า 36-38) แบ่งการบริหารตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งหน่วยงานไว้ 6 ส่วน ดังนี้

1. การบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเรียกว่า “การบริหารรัฐกิจ (Public Administration)” หรือ “การบริหารภาครัฐ” มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้ง คือการให้บริการสาธารณะ (Public Services) ซึ่งครอบคลุมถึงการอำนวยความสะดวก การรักษาความสงบเรียบร้อย ตลอดจนการพัฒนาประชาชนและประเทศชาติ เป็นต้น การบริหารส่วนนี้เป็นการบริหารของหน่วยงานของภาครัฐ (Public or Governmental Organization) ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงาน ทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เช่น การบริหารงานของหน่วยงานของสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง กรม หรือเทียบเท่า การบริหารงานของจังหวัดและอำเภอ การบริหารงานของหน่วยการบริหารท้องถิ่น หน่วยงานบริหารเมืองหลวง รวมตลอดทั้งการบริหารงานของหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น

2. การบริหารงานของหน่วยงานภาคธุรกิจซึ่งเรียกว่า “การบริหารธุรกิจ (Business Administration)” หรือ “การบริหารภาคเอกชน” หรือ “การบริหารของหน่วยงานของเอกชน” ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งเพื่อการแสวงหากำไร หรือการแสวงหากำไรสูงสุด (Maximum Profits) ในการทำธุรกิจ การค้าขาย การผลิตอุตสาหกรรม หรือให้บริการเห็นตัวอย่างได้อย่างชัดเจนจากการบริหารงานของ บริษัท ห้างร้าน และห้างหุ้นส่วนทั้งหลาย

3. การบริหารของหน่วยงานที่ไม่สังกัดภาครัฐ (Non-Governmental Organization) ซึ่งเรียกย่อว่า “หน่วยงาน เอ็นจีโอ (NGO.)” เป็นการบริหารงานของหน่วยงานที่ไม่แสวงหาผลกำไร (Non-Profit Administration) มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้ง คือการไม่แสวงหาผลกำไร (Non-Profit) เช่น การบริหารของมูลนิธิ และสมาคม

4. การบริหารงานของหน่วยงานระหว่างประเทศ (International Organization) มีวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้ง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การบริหารงานของสหประชาชาติ (United Nations Organization) องค์การการค้าระหว่างประเทศ (World Trade Organization) และกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN)

5. การบริหารงานขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ การบริหารงานขององค์กรส่วนนี้เกิดขึ้นหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีองค์กรตามรัฐธรรมนูญขึ้น เช่น การบริหารงานของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นต้น องค์การดังกล่าวนี้ ถือเป็นหน่วยงานของรัฐเช่นกัน แต่มีลักษณะพิเศษ เช่น เกิดขึ้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว และมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งเพื่อปกป้องคุ้มครองและรักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

6. การบริหารงานของหน่วยงานภาคประชาชน มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ และถูกเอารัดเอาเปรียบตลอดมา เช่น การบริหารงานของหน่วยงานของเกษตรกร กลุ่มผู้ใช้แรงงาน และกลุ่มผู้ให้บริการ

วิรัช วิรัชนิการวรรณ (2546, หน้า 39) มีความเห็นว่า การบริหารในฐานะที่เป็นกระบวนการ หรือกระบวนการบริหาร เกิดได้จากหลายแนวคิด เช่น POSDCORB เกิดจากแนวคิดของ Luther Gulick และ Lyndall Urwick ประกอบด้วยขั้นตอนการบริหาร 7 ประการ ดังนี้

1. การวางแผน (Planning = P) หมายถึง การจัดวางโครงการ และการวางแผนปฏิบัติการ รวมทั้งวิธีการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้า เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน

2. การจัดหน่วยงาน (Organizing = O) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างการบริหารงาน การกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงาน การแบ่งส่วนงาน และการจัดสายงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์

3. การจัดวางตัวบุคคล (Staffing = S) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากร ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหาและการพัฒนาบุคลากร ตลอดจนการเสริมสร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดี

4. การอำนวยการ (Directing = D) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุมบังคับบัญชา และการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานในฐานะที่ผู้บริหารเป็นหัวหน้าหน่วยงาน

5. การประสานงาน (Co-Ordinating = Co) หมายถึง การประสานกิจการด้านต่างๆ ของหน่วยงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือที่ดีและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทาง

6. การรายงาน (Reporting = R) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวและความคืบหน้าของกิจการอย่างสม่ำเสมอ

7. การงบประมาณ (Budgeting = B) หมายถึง การจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินและการควบคุมตรวจสอบทางการเงินและทรัพย์สิน

สรุปว่า การบริหาร หมายถึงกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และควบคุม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การบริหาร การศึกษา จึงเป็นกระบวนการดำเนินงานทางการศึกษาของผู้บริหาร เพื่อมุ่งไปสู่จุดมุ่งหมาย ที่ต้องการด้วยการทำงานร่วมกันของกลุ่มคนที่เกิดจากความร่วมมือกันทั้ง ครู ผู้ปกครอง นักเรียน ประชาชนทั่วไป และมีปัจจัยพื้นฐานทางการบริหารที่เกี่ยวข้อง 4 ด้าน หรือที่เรียกว่า 4Ms คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) และการจัดการ (Management) เป็นการบริหารการใช้ ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของ ผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีศักยภาพตามนโยบายของรัฐบาล

ยงยุทธ เกษสาคร (2546, หน้า 25) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการจัด กิจกรรม การทำงานอย่างเป็นระบบด้วยเทคนิควิธีการปฏิบัติงานต่างๆ อย่างเหมาะสมโดยการใช้ ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) เงินทุน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และระยะเวลาในการ ดำเนินการ (Critical Moment) ร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานด้วยจิตรับผิดชอบเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ

วันชัย มีชาติ (2548, หน้า 5) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นการวางแผนร่วมแรง ร่วมใจของคนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป เพื่อกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง การบริหารจึงมีองค์ประกอบ สำคัญ 2 ประการ คือ การมีวัตถุประสงค์ (Objective) และการร่วมแรงร่วมใจของคน (Cooperative Group Effort) ในการทำงาน

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2549, หน้า 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting thing done through other people) เมื่อว่าตามคำนิยามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจาก วันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็น ครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่ เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์

จันทรานี สงวนนาม (2551, หน้า 24) กล่าวว่า Koontz ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน และวัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์ในการบริหารงาน

จันทรานี สงวนนาม (2551, หน้า 24) กล่าวว่า Getzels and Guba ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม 3 ทาง คือ

1. ทางโครงสร้าง ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ตามลำดับชั้นของสายการบังคับบัญชา

2. ทางหน้าที่ ได้แก่ ขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้การบริหารสำเร็จตามเป้าหมาย

3. ทางปฏิบัติ ได้แก่ กระบวนการบริหารที่บุคคล และกลุ่มบุคคลต้องร่วมกันทำ ปฏิบัติซึ่งกันและกัน

ความสำคัญของการบริหารการศึกษา

การบริหารเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของบุคคลในองค์กรที่มุ่งไปสู่ความสำเร็จของการทำกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมาย การดำเนินกิจกรรมต่างๆ จนประสบความสำเร็จ บรรลุเป้าหมายขององค์กรได้ ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กร โดยจะต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์

การบริหารที่เป็นศาสตร์ คือ การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบระเบียบมีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารนำมาอ้างอิง สร้างความน่าเชื่อถือในการปฏิบัติงานให้เป็นที่ยอมรับ และใช้การบริหารที่เป็นศิลป์ คือ การบริหารที่ผู้บริหารต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะในการบริหาร องค์กรให้บรรลุเป้าหมาย โดยการประยุกต์ความรู้ หลักการ ทฤษฎีไปใช้ในการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารไว้ดังนี้ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2543, หน้า 3) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารมีความสำคัญในฐานะที่เป็นวิชาชีพ (Professional) ผู้บริหารที่หวังผลในการบริหารจำเป็นต้องเรียนรู้หลักการทฤษฎีทางการบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้ทันต่อความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการสมัยใหม่

ในทำนองเดียวกันกับ จันทรานี สงวนนาม (2545, หน้า 26) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารมีความสำคัญ คือ เพื่อความอยู่รอดขององค์กร การเรียนรู้เรื่องการบริหารองค์กรจะช่วยให้องค์กรสามารถกำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมายของงาน บุคลากร ตลอดจนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

กล่าวโดยสรุป การบริหารมีความสำคัญ เพราะเป็นการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร องค์กรจะอยู่รอดหรือไม่ขึ้น อยู่กับการบริหารของผู้บริหาร องค์กรที่จะนำความรู้ความสามารถในการบริหารองค์กร ทั้งที่เป็นศาสตร์ และศิลป์ ตลอดจนการนำหลักการ ทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กรให้อยู่รอด หรือประสบความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรที่ได้กำหนดไว้

ขอบข่ายงานบริหารการศึกษา

งานบริหารการศึกษา บางครั้งก็มีผู้เรียกว่า “งานบริหาร โรงเรียน” หรือ “ภารกิจของการบริหารการศึกษา” มีผู้กำหนดขอบข่ายของการบริหารไว้หลายทัศนะด้วยกัน เช่น

วิโรจน์ สารัตนะ (2546, หน้า 1) ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารว่า ประกอบด้วย 4 กิจกรรมได้แก่

1. การวางแผน
2. การจัดองค์กร
3. การนำ
4. การควบคุม

จันทร์ธานี สงวนนาม (2545, หน้า 21-24) กล่าวว่า นักทฤษฎีต่างประเทศหลายท่านของสมาคมผู้บริหารการศึกษาของสหรัฐอเมริกา กำหนดขอบข่ายทางการบริหารไว้ ได้สรุปว่าการบริหารควรประกอบด้วยกิจกรรม 5 ชั้น คือ

1. การวางแผนปฏิบัติการ
2. การสรรหาทรัพยากรที่เป็นปัจจัยที่จำเป็นในการบริหารงาน
3. การให้กำลังใจ
4. การประสานงาน
5. การประเมินผลการปฏิบัติงาน

การบริหารจะต้องประกอบด้วยกิจกรรม 10 ประการ คือ

1. การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหน่วยงานให้ชัดเจน
2. การจัดทำแผนการปฏิบัติงาน
3. การจัดหาคนเข้าทำงานและกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ
4. การกระจายงานและมอบหมายอำนาจหน้าที่แก่ผู้ร่วมงานให้เป็นสัดส่วนและชัดเจน
5. การควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงาน
6. การควบคุมมาตรฐานและคุณภาพงาน
7. การจัดให้มีการประสานงานที่ดีทุกฝ่าย
8. การบำรุงขวัญให้กำลังใจและกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ
9. การประเมินผลรวมของผลผลิต
10. การเตรียมวางแผนงานในอนาคต

บุญจันทร์ จันทร์เจียม (2548, หน้า 12) ได้สรุปขอบข่ายของการบริหารว่า ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญๆ ต่อไปนี้คือ การวางแผน การจัดองค์กร การประสานงาน การนำ การมอบอำนาจ และการควบคุม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้แบ่งงานบริหารการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาไว้ 6 งาน และได้แบ่งสัดส่วนให้ความสำคัญกับงานต่างๆ คือ

1. วิชาการ 40%
2. บริหารบุคคล 20%
3. บริหารกิจการนักเรียน 20%
4. ชุรการ-การเงิน 10%
5. อาคารและสถานที่ 5%
6. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 5%

ขอบข่ายของงานบริหารที่เกี่ยวข้องกับงานบริหารการศึกษาส่วนใหญ่เป็นงานย่อยๆ ที่อยู่ภายใต้กรอบ 4 ด้าน คือ

1. ด้านการบริหารวิชาการ
2. ด้านการบริหารงบประมาณ
3. ด้านการบริหารบุคคล
4. ด้านการบริหารทั่วไป

ซึ่งเป็นไปตามกรอบนโยบายของรัฐบาลตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ตลอดจนการนำหลักการทฤษฎีทางการบริหารมาใช้ เช่น หลักการทฤษฎี ของเฮนรี ฟาโยล์ (Henri Fayol) 14 ประการ ประกอบด้วย

1. การแบ่งงานกันทำ (Division of Work)
2. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility)
3. ระเบียบวินัย (Discipline)
4. เอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command)
5. เอกภาพในการอำนวยการ (Unity of the Direction)
6. ผลประโยชน์ส่วนตัวต้องเป็นรองผลประโยชน์ทั่วไป (Subordination of individual Interest to General Interest)

Interest to General Interest)

7. ผลประโยชน์ตอบแทน (Remuneration of Personnel)
8. การรวมอำนาจ (Centralization)
9. การจัดสายการบังคับบัญชา (Scalar Chain)
10. การมีระเบียบแบบแผน (Order)
11. ความเป็นธรรม (Equity)
12. เสถียรภาพในการปฏิบัติงาน (Stability of Tenure of Personnel)
13. ความคิดริเริ่ม (Initiative)
14. การร่วมแรงร่วมใจ (Esprit de Corps or Union is Strength) ประกอบด้วย

- 1) การวางแผน (Planning)
- 2) การจัดส่วนราชการหรือองค์กร (Organizing)
- 3) การจัดหาบุคคลและเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับบทบาทภารกิจของหน่วยงาน (Staffing)
- 4) การศึกษาวิธีการบริหารงาน การควบคุมงาน นิเทศ ติดตามงาน และการวินิจฉัยสั่งการ (Direction)
- 5) ความร่วมมือประสานงาน (Coordination)
- 6) การรายงานผลการปฏิบัติงานซึ่งรวมถึงการประชาสัมพันธ์ (Reporting)
- 7) การงบประมาณ (Budgeting) และอาจรวมถึงการกำหนดนโยบาย (Policy) และการใช้อำนาจหน้าที่ (Authority) ด้วยก็ได้ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารด้านการศึกษาของสถานศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

การบริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ล้วนมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสถานศึกษาที่ตนเป็นผู้บังคับบัญชาอยู่คล้ายคลึงกันคือ จะต้องบริหารงานทุกด้าน ให้เป็นไปตามนโยบายและเป้าหมายทางการศึกษาของแต่ละหน่วยงานต้นสังกัดได้ตั้งขึ้นเป็นบรรทัดฐาน

การบริหารโรงเรียนมีจุดประสงค์เพื่อการดำเนินงานของผู้บริหาร หรือผู้นำของสถานศึกษา โดยใช้อำนาจที่มีอยู่ตามข้อบังคับ คำสั่ง หรือกฎระเบียบต่างๆ รวมทั้งความรู้ ความสามารถและความเป็นผู้นำที่ดี จัดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ให้ได้ประโยชน์สูงสุด ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เพื่อไปสู่จุดหมายที่ต้องการ ซึ่งนักวิชาการหลายท่านให้แนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา ไว้ดังนี้

จรัญพร โน้ตชัยยา (2541, หน้า 51) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินการของบุคคลเพื่อให้การศึกษาแก่สมาชิกในสังคมให้บรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้

กานต์ ภูนาส (2542, หน้า 3) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สำคัญและจำเป็นสำหรับทุกคน เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรม มีความรู้ และความสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขสมควรแก่สภาพของตน

กิติมา ปรีดีดิติก (2542, หน้า 13) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการทุกอย่างในสถานศึกษาตั้งแต่การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานอาคารสถานที่ การบริหารงานธุรการและการเงิน การบริหารงานกิจการนักเรียน และนักศึกษา และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

โสรัจ พิศวานชม (2542, หน้า 311) ได้ให้ความหมาย การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหาร โรงเรียน ใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่จัดการให้เกิดกิจกรรมทางการศึกษาแก่นักเรียนในโรงเรียน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

อมรชัย ดันติเมธ (2542, หน้า 10) กล่าวว่าไว้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรม และคุณธรรม ตลอดจนค่านิยมให้ตรงกับความต้องการของสังคม สามารถเป็นสมาชิกที่ดี และมีประสิทธิภาพของสังคมโดยใช้กระบวนการและทรัพยากรต่างๆ ทั้งที่เป็นระเบียบและไม่เป็นระเบียบ

อุทัย บุญประเสริฐ (2543, หน้า 13) กล่าวว่า การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นกลยุทธ์ในการปรับปรุงการศึกษา โดยเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจจากระดับรัฐ หรือเขตการศึกษา ไปยังโรงเรียนโดยให้ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองมีอำนาจควบคุมกระบวนการจัดการศึกษามากขึ้น โดยให้หน้าที่รับผิดชอบ ตัดสินใจเกี่ยวกับงบประมาณ บุคลากร และหลักสูตร

สมคิด บางโม (2544, หน้า 153) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาประชากรของประเทศที่สำคัญยิ่ง เป็นหน่วยงานที่ใช้ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ จำนวนมากมาย หากการจัดการบริหารงานในโรงเรียนขาดประสิทธิภาพ ผลผลิตของโรงเรียน คือนักเรียนที่สำเร็จออกไปย่อมมีประสิทธิภาพต่ำ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศย่อมล่าช้าตามไปด้วย

สอางค์ อิงสวัสดิ์พัฒนา (2546, หน้า 11) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลที่จัดกิจกรรมทางการศึกษา ทางด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม

ผ่องพรรณ จอมศรี (2546, หน้า 13) ได้สรุปว่า การบริหารสถานศึกษา คือกิจกรรมใดๆ ก็ตามที่บุคคลผู้เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกในการบริหารสถานศึกษา และทรัพยากรต่างๆ โดยมุ่งพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกด้าน ให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษา และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่บุคคลดำรงชีวิตอยู่

บุญจันทร์ จันทร์เจียม (2548, หน้า 13) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาหมายถึงการปฏิบัติการกิจของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบในด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่สถานศึกษากำหนดไว้

ฉรินทร์ ชานาญดู (2548, หน้า 16 - 17) การบริหารสถานศึกษาเป็นการดำเนินการของกลุ่มบุคคล เพื่อบริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคมให้เป็นคนดีของสังคม การบริหารจัดการของสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ให้บริการการศึกษาแก่ประชาชน และเป็นสถานศึกษาของรัฐต้องนำหลักการว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี หรือที่เรียกว่า “หลักธรรมาภิบาล” มาบูรณาการในการบริหารจัดการศึกษาและการดำเนินงานในด้านต่างๆ ของสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาในฐานะที่เป็นนิติบุคคล

กิตติ เพ็งนู (2549, หน้า 9) การบริหารสถานศึกษา หมายถึงการบริหารงานกลุ่มบุคลากรภายในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาในทุกด้าน ตั้งแต่งานวิชาการ งานบุคลากร งานธุรการ การเงิน งานอาคารสถานที่ งานกิจการนักเรียน นักศึกษา และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน อันส่งผลให้เกิดการปรับปรุงพัฒนา ควบคุมดูแล การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการศึกษา

เก่ง ตลาดธานี (2550, หน้า 11-12) การบริหารสถานศึกษา คือกระบวนการที่ใช้ศาสตร์และศิลป์ ของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เจริญเติบโตทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีลักษณะเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องร่วมมือกับบุคลากรในสถานศึกษาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีในสังคมต่อไป

โดยสรุป การบริหารสถานศึกษา หมายถึงกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลที่มีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้กำกับดูแลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบในด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปให้มีการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องนำความรู้ความสามารถที่ตนเองมีอยู่ การนำหลักการทฤษฎีมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา ได้แก่ หลักธรรมาภิบาล การประกันทั่วทั้งองค์กร (TQM) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างความศรัทธา ความมั่นใจให้กับบุคคลในสังคมยอมรับโดยทั่วไป นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องรู้จักการนำทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ ทฤษฎี 2 ปัจจัย ของเฟรดเดอริก เฮิร์ซเบิร์ก (Federick Herzberg) มาใช้เพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรในองค์กร และหน่วยงานเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา การใช้หลัก PDCA ของเต็มมิ่ง มาใช้ในการวางแผน ตรวจสอบผลการดำเนินงาน โดยนำหลักการทฤษฎีดังกล่าว มาบูรณาการในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้บริหารสูงสุด สถานศึกษา มีหน้าที่ และความรับผิดชอบ บังคับบัญชาบุคลากรในสถานศึกษา บริหารกิจการของสถานศึกษา การวางแผนการปฏิบัติงาน การควบคุม กำกับ ดูแลเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ การบริหาร งานบุคคล การบริหารทั่วไป งานอื่นที่เกี่ยวข้องและที่ได้รับมอบหมาย โดยมีลักษณะงานที่ปฏิบัติ คือ

1. บังคับบัญชาบุคลากรในสถานศึกษา มีอำนาจหน้าที่บริหารกิจการของสถานศึกษาให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ นโยบายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา
2. วางแผนพัฒนาการศึกษา ประเมินและจัดทำรายงานเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษา
3. จัดทำและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาสื่อวัตกรรมการและเทคโนโลยีทางการศึกษา การนิเทศ และการวัดผลประเมินผล
4. ส่งเสริมและจัดการศึกษา ฝึกอบรมให้กับผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย
5. จัดทำระบบประกันคุณภาพการศึกษา
6. บริหารงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน
7. วางแผนการบริหารงานบุคคล การสรรหา การบรรจุ แต่งตั้งการส่งเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน วินัย การรักษาวินัย การดำเนินการทางวินัย การออกจากราชการ การอุทธรณ์ และร้องทุกข์
8. จัดทำมาตรฐานและภาระงานของข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษา ประเมินผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
9. ส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรในสถานศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
10. ประสานความร่วมมือกับชุมชนและท้องถิ่น ในการระดมทรัพยากร เพื่อการศึกษาและให้บริการวิชาชีพแก่ชุมชน
11. จัดระบบควบคุมภายในสถานศึกษา
12. จัดระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
13. เป็นผู้แทนของสถานศึกษาในกิจการทั่วไป รวมทั้งที่ได้รับมอบอำนาจ

สัญญาในราชการของสถานศึกษาตามวงเงินงบประมาณที่สถานศึกษาได้รับ ตามที่ได้รับมอบอำนาจ

14. ปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้อง และที่ได้รับมอบหมาย

นักวิชาการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาค้นคว้าและสรุปบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารการศึกษา ไว้มากมาย ดังนี้

พรนพ พุกกะพันธ์ (2544, หน้า 14-15) ได้กล่าวถึงหน้าที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา ไว้ดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ ผู้บริหารเป็นผู้ตัดสินใจว่า วัตถุประสงค์ขององค์การควรจะเป็นอย่างไร และจะอย่างไร จึงจะบรรลุวัตถุประสงค์นั้น

2. การจัดองค์การ ผู้บริหารจะต้องวิเคราะห์กิจกรรมและความสัมพันธ์ของกิจกรรมเหล่านั้น แล้วแบ่งแยกออกเป็นแต่ละประเภท แยกงานที่เหมือนกันอยู่ในกลุ่มเดียวกัน โดยแบ่งออกเป็นหน่วยงานเพื่อจัดเป็น โครงการขององค์การ และขั้นสุดท้ายจัดหาคนที่เหมาะสมเข้าทำงานในแต่ละตำแหน่ง

3. การจูงใจและสื่อความหมาย ผู้บริหารจะต้องสร้างทีมงานอันดีให้รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำ และจูงใจให้คนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงาน ทั้งเป็นผู้ให้ข้อมูลและรับข้อมูลจากผู้ปฏิบัติงาน

4. การวัดผลการดำเนินงาน เมื่อผู้บริหารกำหนดวัตถุประสงค์ขึ้นมาแล้ว ก็จะต้องติดตามดูว่าผลการดำเนินงานนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์เพียงใด จะต้องวิเคราะห์ ประเมิน และแปลความหมายของการปฏิบัติงานของแต่ละคน ตลอดจนหามาตรการแก้ไขให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

5. การพัฒนาคน ผู้บริหารต้องพัฒนาตนเองและบุคคลอื่น ทั้งนี้เพราะประสิทธิภาพในการทำงานของคนมีอยู่อย่างไม่จำกัด ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และลักษณะเฉพาะของงาน องค์การต้องการคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละคนที่มีความแตกต่าง กันซึ่งความแตกต่างเหล่านั้นอาจนำไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ในการทำงานแต่ละอย่างที่มีลักษณะไม่เหมือนกัน

ธีระ รุญเจริญ (2547, หน้า 19) กล่าวว่าผู้บริหารสถานศึกษาด้านแบบหมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีการบริหารและการจัดการศึกษา ตามแนวการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) คือบริหารงานอย่างมีอิสระเพื่อให้เกิดความคล่องตัวต่อการบริหารด้านวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไป โดยมุ่งเน้น

การส่งเสริมงานด้านวิชาการเป็นหลักสำคัญ อันจะก่อให้เกิดความสำเร็จในการปฏิรูปการเรียนรู้ และการปฏิรูปการศึกษาโดยรวม

ธนวรรณ บัวขุนเณร (2553, หน้า 20) ได้กำหนดบทบาทของผู้นำในฐานะผู้บริหาร โรงเรียนไว้ดังนี้

1. บทบาทในการพัฒนาหลักสูตรและการสอน ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่เอาใจใส่ครุ กระตุ้นครูให้ตื่นตัวในการปรับปรุงการเรียนการสอน

2. บทบาทเกี่ยวกับการบริหารบุคลากร การพัฒนาบุคคล เป็นภารกิจที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง

3. บทบาทในการจัดหาเงินงบประมาณ และเครื่องช่วยอำนวยความสะดวกต่างๆ ผู้บริหารสมัยใหม่ต้องมีทัศนะทางเศรษฐกิจมากกว่าสมัยก่อน เพราะว่าโรงเรียนมีงบประมาณจำกัด จะรอแต่งบประมาณของทางราชการเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ผู้บริหารต้องรู้ว่าแหล่งเงินทุนอยู่ที่ไหน จะได้มาอย่างไร ต้องรู้จักร่วมมือกับท้องถิ่น ชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรสนับสนุน

4. บทบาทในการประชาสัมพันธ์โรงเรียน ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องเป็น นักประชาสัมพันธ์ที่ดี เพื่ออธิบายให้คนทั้งหลายรู้ว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ และคิดจะทำอะไรต่อไป เพื่อ จะได้รับการสนับสนุนจากภายนอก การติดต่อของทางโรงเรียนกับทางบ้านนั้นส่วนใหญ่จะเป็นไปในทางลบ (Negative) คือ การทวงค่าเล่าเรียน การแจ้งข่าวนักเรียนที่ประพฤติผิด เป็นต้น ทำให้ ผู้ปกครองไม่สบายใจ บางครั้งจดหมายที่ติดต่อไปยังผู้ปกครองไม่ได้อ่าน การติดต่อของโรงเรียน ควรเป็นไปในลักษณะการแจ้งข่าวดีบ้าง เช่น ผลการเรียนที่ดีของนักเรียน ความคิดเด่นของนักเรียน ในด้านต่างๆ นอกจากนี้ ต้องพยายามสนองความต้องการของท้องถิ่นเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ชุมชน รู้จักโรงเรียนมากขึ้น

5. บทบาทในการอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของผู้บริหาร เพื่อให้กลุ่มปฏิบัติงาน ทั้งหลายมุ่งสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ เป็นการใช้ภาวะในการทำให้ผู้อื่นปฏิบัติงานตามที่ผู้บริหาร ต้องการ จะทำให้กลุ่มปฏิบัติอยากทำด้วย เพื่อให้เขาเดินถูกทาง และหากมีข้อบกพร่องหรือออก นอกกลุ่มนอกทางก็แก้ไข คอยสังเกตดูอารมณ์ของผู้ปฏิบัติ ใครทำดีก็ยกย่อง ให้รางวัล พยายามจูงใจ และเข้าใจผู้ได้บังคับบัญชาให้เขาเหล่านั้นทำงานอย่างเต็มความสามารถ

6. บทบาทในการสั่งการ หมายถึง การที่ผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานมอบหมายงาน อย่างใดอย่างหนึ่งให้ผู้ได้บังคับบัญชาปฏิบัติ ซึ่งอาจมอบหมายหรือสั่งการด้วยวาจาหรือเป็น ลายลักษณ์อักษรได้

สรุปว่า บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้บริหารหรือผู้นำ มีความสามารถและเป็นผู้นำที่ดี องค์กรนั้นๆ ก็จะประสบความสำเร็จ ผู้บริหารหรือผู้อำนวยการโรงเรียน ต้องมีความรอบรู้ในวิชาการ เป็นนักบริหาร เป็นที่พึ่งของคณะครู ได้ให้ความนับถือ ศรัทธา เพราะฉะนั้นการจะแต่งตั้งใครให้เป็นผู้บริหาร ควรแต่งตั้งคนที่เขามีความสามารถเป็นครูของครูได้ เป็นครูของเด็กได้ สอนหนังสือเป็น เด็กนับถือ ผู้ปกครองยอมรับ เป็นครูของทุกคนได้ มีความสัมพันธ์อันดีกับคนรอบข้าง จากการศึกษาผู้วิจัยคิดว่าการบริหารที่ดี ควรจะต้องนำหลักการของผู้บริหารมาใช้ในการบริหารของโรงเรียนก็จะประสบความสำเร็จ

เทคนิคการบริหารสู่ความเป็นเลิศ

เทคนิคและหลักการบริหารที่ประสบความสำเร็จต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบและปัจจัยหลายด้านของสถาบันหรือองค์กรนั้น ซึ่งสรุปเทคนิคการบริหารสู่ความเป็นเลิศจากเอกสารสาระการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา การพัฒนาการบริหารสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2546, หน้า 354-372) ดังนี้

1. การบริหารตามวัตถุประสงค์ (Management by Objectives) ซึ่งใช้คำย่อ MBO เป็นระบบการบริหารที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์รวมทั้งระบบขององค์กร โดยมีการวางแผนและผู้บริหารทุกระดับในองค์กรร่วมมือกันบริหารงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตลอดจนมีกลไกควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เป็นระบบบริหารที่จัดให้ทุกคนในองค์กรที่เกี่ยวข้องร่วมกันปฏิบัติงาน โดยมีวัตถุประสงค์นี้เป็นเครื่องมือประเมินผลการปฏิบัติงาน

1.1 กระบวนการบริหารโดยมีวัตถุประสงค์ มีขั้นตอนที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1.1.1 การกำหนดวัตถุประสงค์และการวางแผน โดยผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชากำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน วางแผนปฏิบัติงานร่วมกัน โดยจัดลำดับความสำคัญของงานที่จะทำ กำหนดระยะเวลาดำเนินการ กำหนดงบประมาณ ตลอดจนกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน

1.1.2 การมอบหมายงานและหน้าที่รับผิดชอบแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา โดยมอบหมายไว้วางใจและความเป็นอิสระในการทำงานให้ ทั้งนี้จะต้องชี้แจงให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบถึงงานหลักและมาตรฐานงานที่ต้องการเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเป้าหมายรวมขององค์กร โดยผู้บังคับบัญชาพร้อมที่จะให้คำปรึกษาหารือเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาต้องการ

1.1.3 ตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างมีระบบ เป็นการตรวจสอบการดำเนินงานที่ได้กำหนดไว้ก้าวหน้าไปมากน้อยเพียงใด และมีสิ่งใดที่ควรปรับปรุงแก้ไขให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

1.1.4 การประเมินผลงานเป็นการประเมินผลงานที่เน้นวัตถุประสงค์และผลงานเป็นสำคัญ

1.2 ประโยชน์ของการบริหารงานโดยยึดวัตถุประสงค์

1.2.1 ช่วยให้มีการกำหนดวิธีการวัดที่แน่นอน บุคลากรในองค์การได้สร้างสรรค์ประโยชน์หลายประการได้มากน้อยเพียงใด

1.2.2 ก่อให้เกิดการประสานงานในกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน เนื่องจากมีการกำหนดเป็นเป้าหมายและมาตรการในการวัดผลงาน

1.2.3 เป็นเครื่องมือช่วยแก้ไขปัญหาคritical ในหน่วยงาน เกี่ยวกับการกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มและองค์การ

1.2.4 เป็นกระบวนการที่นำไปสู่ผลที่ต้องการทั้งในส่วนขององค์การและบุคคล

1.2.5 เป็นเครื่องมือความไม่ถูกต้องหรือความเบี่ยงเบนในระบบบริหาร เช่นการประจบสอพลอ การใส่ร้ายป้ายสี ความไม่ยุติธรรม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน

1.2.6 เป็นเครื่องมือกำหนดขอบเขตของอำนาจ และความรับผิดชอบในการควบคุมงาน

1.2.7 เป็นเครื่องมือช่วยในการจัดสรรงบประมาณของหน่วยงานว่าจำนวนเงินที่จ่ายนั้น ควรจะได้รับผลตอบแทนอย่างไรบ้าง

1.2.8 เป็นเครื่องมือเครื่องช่วยกำหนดหรือวัดความสามารถว่า ผู้ใดควรมีความก้าวหน้า หรือควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริมอย่างไร

การบริหารตามวัตถุประสงค์ หรือ MBO เป็นแนวความคิดทางการบริหารรูปแบบหนึ่งที่แตกต่างจากการบริหารทั่วไป คือมุ่งเน้นที่วัตถุประสงค์เป็นหลัก และให้ความสำคัญกับการบริหารทั้งระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการวางแผน การควบคุมงาน และการประเมินผลงาน เป็นเรื่องที่ต้องนำเอาพฤติกรรมศาสตร์มาใช้ประกอบจึงจะมีประสิทธิผลสมบูรณ์

2. การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) ซึ่งใช้คำย่อ PM หมายถึงกระบวนการของการให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างเข้มแข็งของบุคคล ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหาของการบริหารที่สำคัญ อยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ที่ถือว่าผู้บริหารแบ่งอำนาจหน้าที่การบริหารให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชา

2.1 ประเภทของการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

2.1.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่สุดที่จะต้องการก็คือการกำหนดตามความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2.1.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงาน โครงการนั้นจะได้อำนาจมาจากคำถามที่ผู้ใดจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการ และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงาน และประสานงาน เป็นต้น

2.1.3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ต้องพิจารณาการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการ รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวก และผลที่เกิดขึ้นทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็ประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

2.1.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

2.2 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อองค์การดังนี้

2.2.1 การยอมรับการเปลี่ยนแปลงมีมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงเขาจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

2.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชา ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชามีความราบรื่นมากขึ้น

2.2.3 ความผูกพันของพนักงานต่อองค์การเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากพนักงานมีส่วนร่วมในกระบวนการขององค์การที่สำคัญ เช่น การตัดสินใจ

2.2.4 ความไว้วางใจฝ่ายบริหารมีมากขึ้น พนักงานมีส่วนร่วมจะมีความรู้สึกไว้วางใจฝ่ายบริหารมากขึ้น

2.2.5 การบริหารผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชามีความง่ายมากขึ้น เมื่อผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาผูกพันยอมรับการเปลี่ยนแปลงและไว้วางใจฝ่ายบริหารมากขึ้น การบริหารจะมีความง่ายมากขึ้น

2.2.6 การตัดสินใจทางการบริหารมีคุณภาพดีขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการตัดสินใจทางการบริหารมาจากบุคคลหลายฝ่ายด้วยกันในการคิดแก้ปัญหา

2.2.7 การติดต่อสื่อสารจากเบื้องล่างสู่เบื้องบนดีขึ้น ซึ่งจะช่วยให้องค์กรมีสิ่ง
ย้อนกลับจากพนักงานได้เป็นอย่างดี

2.2.8 การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ การบริหารแบบมีส่วนร่วมช่วย
ปรับปรุงทีมงานให้ดีขึ้น ซึ่งทีมงานมีความจำเป็นต่อการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนที่เผชิญโดยองค์กร
ส่วนใหญ่ในปัจจุบัน

แนวคิด เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม มีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมาย
ไว้ ดังนี้

ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

จรรยาพร ธรณินทร์ (2554, หน้า 25) ได้สรุปความหมายของคุณธรรม (Virtue) เป็น
แนวคิดที่ดีเป็นตัวบังคับให้ประพฤติดี จริยธรรม (Ethics) ความเป็นผู้มีจิตใจสะอาด บริสุทธิ์
เสียสละหรือประพฤติดีงาม

คุณธรรม (Moral / Virtue) หมายถึง คุณ + ธรรมะ คุณงามความดีที่เป็นธรรมชาติ
ก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ซึ่งรวมสรุปก็คือสภาพคุณงาม ความดี เป็นแนวความคิด
ที่ดีเป็นตัวบังคับให้ประพฤติดี สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ คุณธรรม คือ
จริยธรรมที่แยกเป็นรายละเอียดแต่ละประเภท หากประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ก็จะเป็นสภาพ
คุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจของผู้นั้น

จริยธรรม (Ethics) หมายถึง จริยธรรม = จริย + ธรรมะ คือ ความประพฤติที่เป็น
ธรรมชาติ เกิดจากคุณธรรมในตัวเอง ก่อให้เกิดความ สงบเรียบร้อยในสังคม รวมสรุปก็คือ ข้อควร
ประพฤติปฏิบัติจริยธรรม(Ethics) ความเป็นผู้มีจิตใจสะอาด บริสุทธิ์ เสียสละหรือประพฤติดีงาม

1. ประมวล กฎหมาย ที่กลุ่มชนหรือสังคมหนึ่งๆ ยอมรับเป็นแนวควบคุมความประพฤติ เพื่อ
แยกแยะให้เห็นว่าอะไรควรหรือไปกันได้กับการบรรลุดุประสงค์ของกลุ่ม
2. ปรัชญาสาขาหนึ่ง
ว่าด้วย ความประพฤติ และการครองชีวิต ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด หรืออะไรควร
อะไรไม่ควร
3. กฎเกณฑ์ความประพฤติของมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์เอง ได้แก่
ความเป็นผู้มีปัญญา และเหตุผลหรือปรัชญาทำให้มนุษย์มีมโนธรรมและ รู้จักใคร่ตรองแยกแยะ
ความดี - ความชั่ว, ถูก - ผิด, ควร - ไม่ควร เป็นการควบคุมตัวเอง และเป็นการควบคุม กันเองใน
กลุ่ม หรือเป็นศีลธรรมเฉพาะกลุ่ม

ศีลธรรม (Moral) หมายถึง ความประพฤติที่ดีที่ชอบ หรือธรรมในระดับศีล หรือกรอบปฏิบัติที่ดี เกี่ยวกับความรู้สึกรับผิดชอบ บริสุทธิ์ เกี่ยวกับจิตใจ หลักความประพฤติที่ดีสำหรับบุคคลพึงปฏิบัติ

ธรรมาภิบาล (Good Governance) หมายถึง ธรรมาภิบาล คือ ธรรมะ + อภิบาล หมายถึง ปกครองด้วยคุณความดี ซื่อตรงต่อกัน มั่นคงในสัญญาที่มีต่อกันสัญญา (กฎ กติกา มารยาท) ที่ร่วมกันทำ เป็นธรรม โปร่งใส รับผิดชอบในสิ่งที่ทำ

1. การจัดการปกครอง การบริหารปกครอง การบริหารกิจการบ้านเมือง การควบคุมดูแลกิจการ การกำกับดูแลที่ดี อันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ (Process) และระบบ (System) ซึ่งองค์การหรือสังคมได้มีการปฏิบัติหรือดำเนินการ (Operate)

2. ธรรมาภิบาล มักครอบคลุมประเด็น ดังนี้

- การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation)
- นิติธรรม (Rule of law)
- ความโปร่งใส (Transparency)
- การตอบสนอง (Responsiveness)
- การแสวงหาฉันทามติ (Consensus oriented)
- ความถูกต้อง ความเสมอภาค ยุติธรรม เทียบธรรม (Equity)
- ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ (Effectiveness & Efficiency)
- ภาระรับผิดชอบ (Accountability)

จิตสมรรถนะ คือ ความรู้และทักษะที่จำเป็นขั้นพื้นฐานของการปฏิบัติงานหนึ่งๆ

1. มีความจำเป็นต่อการบริหารราชการแผ่นดิน ได้แก่

- เข้าใจบริบทการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม
- คิด/วิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ สามารถกำหนดยุทธศาสตร์ได้อย่างเหมาะสม (วางแผนผังเชิงยุทธศาสตร์และมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน/วัดผลงานได้)
- สามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติอย่างบรรลุผล และบริหารการเปลี่ยนแปลงได้
- ป้องกัน/ควบคุมความเสี่ยง
- มีการควบคุมคุณภาพมาตรฐานการทำงาน
- มีจริยธรรมและความซื่อสัตย์สมรรถนะงานสายงานวิชาชีพครูของไทย

2. มาตรฐานวิชาชีพครูตามพระราชบัญญัติสภาครู พ.ศ. 2547 มี 3 ด้าน

- มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ

- มาตรฐานการปฏิบัติงาน

- มาตรฐานการปฏิบัติตน

แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

สุทธิวงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ (2541, หน้า 31) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคม ในการกำหนดความสงบสุขของสังคม สังคมใดที่คนในสังคมเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม สังคมนั้นจะมีแต่ความสงบสุข ในขณะที่เดียวกันหากคนในสังคมใดมีความบกพร่องทางจิต ขาดคุณธรรม จริยธรรม แม้สังคมนั้นจะมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ย่อมหาความสงบสุขได้ยาก พระพุทธศาสนามีธรรมะอยู่มากมายหลายชั้น อันพอเหมาะพอดีกับอัธยาศัยจิตใจของบุคคลประเภทต่างๆ สำหรับเลือกมาแนะนำสั่งสอนขัดเกลาความประพฤติปฏิบัติของบุคคลให้ดีขึ้นเจริญขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวโดยหลักใหญ่แล้ว คือสอนให้เป็นคนดี ให้ประพฤติประโยชน์ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้ลำบากเสียหาย สอนให้รู้จักตนเอง รู้จักฐานะของตน พร้อมรู้จักหน้าที่ต้องประพฤติปฏิบัติในฐานะนั้นๆ ซึ่งถ้าปฏิบัติถูกต้องครบถ้วนย่อมจะนำความสุข ความเจริญสวัสดิมาให้ได้ทั่วถึงกัน จะเห็นได้ว่าถ้าคนในสังคมได้ศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจ คุณธรรม จริยธรรม นำไปประพฤติปฏิบัติตลอดไป คนในสังคมนั้นมีความสงบสุข ร่วมเย็น มีความเจริญ

ชนเศรษฐ จำปางาม (2543, หน้า 234) ได้กล่าวถึง แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม (Moral Progress) ไว้ว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนั้น ควรปลูกฝังไว้ในจิตสำนึก เป็นลักษณะที่สร้างพฤติกรรมให้สามารถแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้า ตัดสินใจที่จะเลือกพฤติกรรมปฏิบัติเป็นมาตรฐานความประพฤติที่ดีงาม สร้างคุณภาพและคุณลักษณะทางบุคคลให้กระทำ ความดี ละเว้นความชั่ว สร้างสภาพแวดล้อมที่สงบและมีหลักแห่งการดำรงชีวิตอันประเสริฐ การพัฒนาจึงสามารถทำได้ตามขั้นตอนดังนี้

1. การยอมรับความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่ว (Differentiation) ตระหนักว่าความดีเป็นสิ่งที่ไม่ทำให้อื่นและตนเองเดือดร้อน คนดีย่อมเป็นที่ชื่นชมยกย่อง เป็นสิ่งที่นำความสุขใจมาให้ ในทางตรงกันข้าม ความชั่วเป็นสิ่งที่นำความทุกข์กังวลใจมาให้

2. ใช้หลักการสากลในการพิจารณา สามารถนำเกณฑ์ แยกแยะความดีงาม กำหนดเป็นกฎคุณธรรม ให้เป็นที่ยอมรับทั่วไป เป็นการประยุกต์ระบบคุณธรรมขึ้นมาใช้อย่างกว้างขวางจนเป็นหลักการสากล (Universalization)

3. ความเข้าใจในคุณธรรม ซึมซาบอยู่ในจิตใจ เมื่อมีเหตุการณ์หรือความปรารถนาสามารถตัดสินใจเลือกประพฤติอยู่ในขอบเขตของความถูกต้อง สร้างค่านิยมที่เสริมสร้างคุณธรรมด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง (Comprehensiveness)

4. ความต่อเนื่องสัมพันธ์ของระบบที่เสริมสร้างคุณภาพ มีแก่นสารที่เป็นหลักชัดเจน มีสัมพันธ์ภาพติดต่อกันเป็นลำดับ (Coherence)

5. เมื่อเลือกปฏิบัติสิ่งใดแล้วสามารถแยกแยะได้ว่า ตนเองได้กระทำความดีตามที่เข้าใจสถานะของคุณงามความดีได้มากน้อยเพียงไร วิเคราะห์การกระทำของตนเองได้ (Criticism)

6. การตัดสินใจคุณธรรม (Justification) สามารถอธิบายและมีเหตุผลพิสูจน์ได้ว่า เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ

แนวทางการบริหารการพัฒนาได้ให้ความสำคัญของการแสวงหาค่านิยมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งหนึ่งในค่านิยมนั้นก็คือการมีคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร อันสอดคล้องกับข้อเสนอของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน ที่กล่าวว่า ผู้บริหารนั้นอยู่ในฐานะสำคัญในการพัฒนาจริยธรรมของผู้ใต้บังคับบัญชา นั้นแสดงว่าหากำลังทำลายจริยธรรมของลูกน้องไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เพราะผู้บริหารสามารถให้คุณให้โทษได้ด้วยวิธีการต่างๆ หากการให้คุณให้โทษไม่เป็นไปตามหลักคุณธรรมจริยธรรม ก็จะทำให้เกิดผลเสียต่อจิตใจและพฤติกรรมในการทำงานอีกด้วย นอกจากนี้ ลูกน้องยังชอบเลียนแบบผู้ที่เห็นหน้า และมนุษย์ก็ชอบที่จะเลียนแบบผู้มีอำนาจ รวมทั้งมีความต้องการที่จะให้ผู้บริหาร ส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของตนเอง พร้อมทั้งสร้างสภาพความเป็นธรรมและความสมดุลในหน่วยงานให้เกิดขึ้นด้วย นอกจากนี้แล้วสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ข้อคิดถึงการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารว่ามีความสำคัญ เป็นสิ่งที่จำเป็นเพราะในการบริหารงานด้วยคุณธรรมนั้นจะทำให้เป็นที่เคารพยกย่องนับถือแก่ผู้ร่วมงาน ทำให้การบริหารงานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ทำให้ทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้นผู้บริหารจึงควรทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี ด้วยการประพฤติปฏิบัติภายใต้กรอบของคุณงามความดีตามหลักพุทธศาสนา

ธนเศรษฐ์ จำปางาม (2543, หน้า 17) กล่าวว่า คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง คุณงามความดีของบุคคล ที่กระทำไปด้วยความสำนึกในจิตใจ โดยได้ยึดถือจนเป็นความเคยชิน อันเป็น

คุณลักษณะ หรือพฤติกรรมที่พึงงาม เป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามของตนเอง ผู้อื่น และสังคม

ธนเศรษฐ์ จำปางาม (2543, หน้า 45) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร 4 ด้าน คือ

1. คุณธรรมและจริยธรรมต่อวิชาชีพการบริหาร
2. คุณธรรมและจริยธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน
3. คุณธรรมและจริยธรรมต่อสังคมและประเทศชาติ
4. คุณธรรมและจริยธรรมต่อตนเอง

ธนเศรษฐ์ จำปางาม (2543, หน้า 101-102) กล่าวว่า แนวทางในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร ได้จากกรอบแนวคิดการศึกษาที่ประกอบด้วย ปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารตามความคิดเห็นของบุคลากร ความคาดหวังของบุคลากร โครงสร้างทางการบริหาร พฤติกรรมทางการบริหาร รวมทั้งข้อเสนอจากผู้บริหารหรือผู้มีประสบการณ์ เมื่อวิเคราะห์ผลการศึกษารวมกับปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น สามารถเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร โดยแยกเป็นรายด้านทั้ง 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมต่อวิชาชีพการบริหาร

จากผลการศึกษาพบว่า ปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารต่อวิชาชีพการบริหารนั้นเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในตนเองและการกล้าตัดสินใจ การตรงต่อเวลา การมอบหมายงานอย่างเป็นธรรม การประเมินผลการปฏิบัติงาน ประชาธิปไตยในที่ทำงาน ความกระตือรือร้น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การใช้เวลาราชการให้เกิดประโยชน์ การชวนช่วยศึกษาเพิ่มเติม และการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ดังนั้นแนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารต่อวิชาชีพการบริหาร สามารถทำได้ดังต่อไปนี้

1.1 มอบหมายงานและกระจายอำนาจอย่างเต็มที่ในแนวนอน ด้วยการทำให้สายบังคับบัญชาสั้นลง

1.2 จัดทำภาระงาน (Work load) ของบุคลากรทุกคน

1.3 ให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งอาจจะบริหารงานแบบ MBO (Management by objective) โดยยึดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กรเป็นหลัก ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางขององค์กรร่วมกัน

1.4 จัดทำคู่มือ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน (Quality procedure) และวิธีการปฏิบัติงาน (Work instruction) เพื่อให้ทราบว่าแต่ละงานใครเป็นผู้พิจารณา/อนุมัติ ใช้เวลากี่วัน หรือมีหลักเกณฑ์ในเรื่องที่สำคัญอย่างไร เช่น หลักเกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงาน ระบบการให้รางวัล การพิจารณาให้ความดีความชอบ เป็นต้น

2. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน

จากผลการศึกษาพบว่า ปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารต่อเพื่อนร่วมงานนั้น เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความลับของเพื่อนร่วมงาน การไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความจริงใจ การแบ่งพรรคแบ่งพวก ความรับผิดชอบต่อคำสั่ง การปกป้องเพื่อนร่วมงาน การสร้างบรรยากาศในที่ทำงาน การรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน การเคารพในสิทธิและหน้าที่ของเพื่อนร่วมงาน และการสนับสนุนส่งเสริมเพื่อนร่วมงานให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารต่อเพื่อนร่วมงานสามารถทำได้ดังนี้

2.1 จัดตั้งหน่วยงานและบุคคลในการทำหน้าที่ รับฟังความคิดเห็นของบุคลากรอย่างเป็นรูปธรรม โดยจะต้องประมวลความคิดเห็นของบุคลากรส่งไปยังผู้บริหารทุกเดือนและให้เปิดเผยความคิดเห็นนั้นๆ ต่อสาธารณชน

2.2 ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และส่งเสริมบรรยากาศในที่ทำงานด้วยการยกย่องให้เกียรติอย่างเปิดเผย แก่บุคคลที่มีผลงานดีเด่น หรือบุคคลที่ทำคุณงามความดีให้แก่องค์กร

2.3 สนับสนุนการศึกษาต่อในทุกสาขาวิชา รวมทั้งมีการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

2.4 เคารพสิทธิและหน้าที่ของเพื่อนร่วมงาน ด้วยการอิงกฎหมายรัฐธรรมนูญรวมทั้งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร

3. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมต่อสังคมและประเทศชาติ

การมีคุณธรรมและจริยธรรมต่อผู้อื่นและสังคม การที่จะอยู่ร่วมกับสังคมโลกได้อย่าง
ร่มเย็นเป็นสุข มนุษย์ต้องเป็นผู้มีคุณธรรม มีศีลธรรมประจำใจ มีจริยธรรมต่อผู้อื่นและสังคม ตาม
หัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 3.1 ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตและการงาน
- 3.2 มีการดำเนินในครอบครัวที่ร่มเย็นเป็นสุข สงบราบรื่น ครอบครัวอบอุ่น
- 3.3 มีคุณสมบัติผู้ดีพร้อมมุล มีความเกรงใจบุคคลอื่น เอาใจเขามาใส่ใจเราเสมอ
- 3.4 ห่างไกลจากอบายมุข ละเว้นจากสิ่งที่ไม่ควรประพฤติทั้งหลายได้อย่างเด็ดขาด
- 3.5 ใฝ่รู้ใฝ่เจริญ หมั่นพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นกว่าเดิมเสมอ หมั่นศึกษาหา
ความรู้เพิ่มเติม เรียนจากการศึกษาในระบบหรือนอกระบบก็ได้ มุ่งเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต
- 3.6 มีความรับผิดชอบ มุ่งหน้าทำงานเพื่องาน โดยแท้จริง มิได้มุ่งหวังผลตอบแทนเป็น
สิ่งอื่น ทำงานให้เกินเงินเดือนหรือค่าจ้าง
- 3.7 ซื่อสัตย์ สุจริต ประพฤติตน ดำรงตนอยู่ในคุณธรรมคุณงามความดีเสมอ
- 3.8 มีความเป็นประชาธิปไตย กล่าวหาญทางจริยธรรม ทำผิดแล้วยอมรับผิด หากถูกกล่าว
ขึ้นมาสู้ ยืนหยัดต่อสู้เพื่อความถูกต้องและยุติธรรมของสังคมเสมอ ปราศจากอคติทั้งปวง
- 3.9 ช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลและสังคม
- 3.10 เสมอต้นเสมอปลาย สมัยก่อน เคยประพฤติตนต่อใครอย่างไร ต่อมาก็ประพฤติตน
ดั่งเดิม เสมอต้นเสมอปลายกับเขาเหล่านั้น อย่างนั้นทำให้ได้รับความเคารพนับถืออย่างสูงเสมอ

4. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมต่อตนเอง

จากผลการศึกษาพบว่า ปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารต่อตนเองนั้น
เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ การยับยั้งชั่งใจ การควบคุมอารมณ์ ความสันโดษ พึงพอใจในสภาพ
ความเป็นอยู่ของตนเอง ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารต่อตนเอง
สามารถทำได้ดังต่อไปนี้

- 4.1 ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เพื่อนร่วมงาน ด้วยการประพฤติปฏิบัติธรรมตาม
หลักศาสนาที่ถูกต้อง อันควรตามกาลสมัย

4.2 ให้หน่วยงานระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับการแต่งตั้ง/โยกย้ายผู้บริหาร กำหนดหลักเกณฑ์ของผู้ที่จะก้าวขึ้นเป็นผู้บริหารนั้น จะต้องผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร

4.3 ต้องสร้างจิตสำนึกให้กับผู้บริหารว่า ผู้บริหารนั้นถือเป็นบุคคลสาธารณะ ดังนั้นต้องมีความพร้อมที่จะถูกตรวจสอบทั้งจากบุคคลภายในหน่วยและนอกหน่วยงาน

ป.อ.ปยุตโต (2550, หน้า 22-24) กล่าวว่า ท่านผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ผู้นำและผู้ปกครองรัฐ ตั้งแต่พระเจ้าจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์ ตลอดจนนักปกครองโดยทั่วไป มีหลักธรรมที่เป็นคุณสมบัติ และเป็นข้อปฏิบัติ ดังนี้

1. ทาน ให้ปันช่วยประชา คือ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ โดยมุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อให้เขาได้ มิใช่เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยความสะดวก จัดสรรความสงเคราะห์ อนุเคราะห์ให้ประชาราษฎร์ได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อน ประสบทุกข์ และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

2. ศีล รักษาความสุจริต คือ ประพฤติดีงาม สำนวนกายทวารและวจีทวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษาจิตใจคุณ และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน

3. ปริจจาคะ บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ คือ สามารถเสียสละความสุข สำนวน เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

4. อาชชวะ ปฏิบัติการโดยซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ ไร้มายา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

5. มัททวะ ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน คือ มีอัชฌาศัยไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถือองศ์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีริยาสุภาพนุมนวล ละมุนละไม ควรได้รับความรักภักดี แต่มิขาดยำเกรง

6. ตปะ พ้นมัวเมาด้วย 쾌กิเลส คือ แผลด 쾌กิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำจิต ระงับยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงใหลหมกหมุ่นในความสุขสำราญและการปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่าเสมอ หรืออยู่อย่างง่าย ๆ สามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้บริบูรณ์

7. อักโกธะ ถือเหตุผลไม่โกรธา คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความและกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มิเมตตาประจําใจ ไร้ระงับความเดือดร้อน วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

8. อวิหิงสา มือหิงสาน่าร่มเย็น คือ ไม่หลงระเริงอำนาจ ไม่บีบบังคับกดขี่ มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด ด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

9. ขันติ ชำระเชษฐด้วยขันติ คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหน็ดเหนื่อย ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไรก็ไม่ท้อ ถึงจะถูกขู่ถูกหยันด้วยถ้อยคำเลียดสีดากดางอย่างไรก็ไม่หมกกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกิจกรณีย์ที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

10. อวิโรธนะ มีปฏิบัติคลาดจากธรรม คือ ประพฤติมิให้ผิดจากประศาสนธรรม อันถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐและราษฎรเป็นที่ตั้ง อันใดประหารราษฎรปรารถนาโดยชอบธรรม ก็ไม่ขัดขืน การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ก็ไม่ขัดขวาง วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรมคงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำดีร้ายลากสักการะ หรืออิฏฐารมณ์อนิฏฐารมณ์ใดๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือความเที่ยงธรรม ก็ดี นิติธรรม คือระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ก็ดี ไม่ประพฤติกให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป

การบริหารโดยใช้รูปแบบวิถีพุทธ

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ (2544, หน้า 203) กล่าวว่า พระธรรม คือหลักธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และนำมาสอนผู้คนทั้งหลายให้เข้าใจ และนำไปปฏิบัติจะได้เป็นคนดีไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น อันจะทำให้ตนเองและสังคมสงบสุข เช่น เบญจศีล เบญจธรรม ทวารวาสธรรม อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 และกฎแห่งกรรม พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามีจำนวนมาก ได้มีการรวบรวมไว้ในพระไตรปิฎก สามารถสรุปเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ 3 ประการ

1. การไม่ทำความชั่ว
2. การทำความดี
3. การทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์

นอกจากนี้ยังได้ยกตัวอย่างหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี เช่น ไตรสิกขา คือหลักธรรม 3 ประการที่บุคคลพึงศึกษา และปฏิบัติเพื่อพัฒนากาย วาจา ใจ และสติปัญญาของตนเองให้มีคุณภาพ พร้อมทั้งจะเรียนรู้และปฏิบัติสิ่งต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง หลักธรรมทั้ง 3 คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

1. ศีล คือ การสำรวมกาย วาจา ใจ ให้พูดดี ทำดี คิดดี และประพฤติดีอยู่เสมอสามารถพัฒนาให้ทำความดีได้โดยง่าย
2. สมาธิ คือ การควบคุมจิตใจของตนเองให้สงบไม่ฟุ้งซ่าน ตั้งใจแน่วแน่มั่นคงกับสิ่งที่ตนปฏิบัติ
3. ปัญญา คือ การรู้แจ้งถึงสภาพที่เป็นจริงตามธรรมชาติของสิ่งของต่างๆ ปัญญาเกิดจากการฝึกใช้ความคิดพิจารณา ไตร่ตรองด้วยจิตที่สุจริตผสมผสานกับความรู้ในสิ่งนั้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2546 ก, หน้า 2-11) กล่าวถึง การศึกษาแนวพุทธ คือ การศึกษาเพื่อรู้ความจริงของธรรมดา แล้วพัฒนาคนบนฐานของธรรมชาติ ซึ่งแบ่งการศึกษาแนวพุทธเป็น 2 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 คือ ระดับรูปแบบ หมายถึง เป็นธรรมดาของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมย่อมมีวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาโดยวัฒนธรรม สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าดีแล้วในสังคม

ระดับที่ 2 คือ ตัวแท้ตัวจริง หมายถึง ความเป็นจริงตามธรรมดาของธรรมชาติที่อยู่ลึกลงไป ซึ่งเป็นของกลางไม่ขึ้นต่อสังคม วัฒนธรรมใดทั้งสิ้น

การจัดการศึกษาแนวพุทธ เป็นการจัดการศึกษาในความหมายที่รู้เข้าใจถึงความจริงของธรรมดาตามธรรมชาติ แล้วจัดกระบวนการของการศึกษาให้ได้ผลตามธรรมดาของความจริงนั้นให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย มีการแก้ไขปรับปรุงให้มีความเจริญก้าวหน้า

วัฒนธรรมที่ดีงามต้องมีความเจริญก้าวหน้าและก้าวไปในสังคมโลก ได้อย่างดี สามารถเป็นผู้นำแก่ผู้อื่นให้ผู้อื่นทำตามไม่หวาดกลัวต่อสิ่งที่ดีงาม การศึกษาแนวพุทธ พุทธศาสนาสอนความจริงตามธรรมชาติ ตามหลักไตรสิกขา “ศีล สมาธิ ปัญญา” สอดคล้องกับความจริงตามธรรมชาติซึ่งชีวิตสัมพันธ์ 3 ด้าน ต่อไปนี้

1. ด้านสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยการรับรู้ กิน อยู่ ดู ฟัง ทางอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นทวาร คือประตูฝ่ายเปิดรับ 6 และโดยการแสดงออกสื่อสารสัมพันธ์ ทำการต่างๆ ทางกาย วาจา ใจ ที่เรียกว่า “กรรม” เป็นทวาร คือประตูฝ่ายเปิดมีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกทางการรับรู้ และทางด้านการกระทำ แดนของศีล จึงรวมอยู่ในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

2. ด้านพฤติกรรมกับโลกภายนอกลึกลงไปขึ้นอยู่กับเจตนา ความตั้งใจ แรงจูงใจ และคุณสมบัติต่างๆ ในจิตใจทั้งฝ่ายดีและฝ่ายร้าย เช่น ความรัก ความโกรธ ความเชื่อ เป็นตัวปรุงแต่งให้แสดงออกมาที่พฤติกรรม ตลอดจนการรับรู้ทางอินทรีย์ต่างๆ ซึ่งเป็นแดนของจิตใจ

3. ด้านการสื่อสารพฤติกรรมสัมพันธ์กับโลกภายนอกที่มีความแตกต่างกัน ด้วยการรู้เท่าทันเหตุการณ์ แก้ไขปัญหาตามสภาพความเป็นจริง มีจิตที่สงบ หรือจิตที่สับสนวุ่นวายมีความทุกข์มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับแดนแห่งปัญญา

การจัดการศึกษาแนวพุทธจึงเป็นการจัดการศึกษาโดยนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนามาใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน อย่างรู้เท่าทัน ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญเพื่อการมีชีวิตที่สงบสุข ถูกต้องตามความเป็นจริง และเหมาะสม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2546 ข, หน้า 1) กล่าวว่า เรื่องโรงเรียนแนวพุทธ ที่คิดจัดทำกันนี้ เท่าที่ได้รับฟัง มองได้ 2-3 แห่ง คือการที่มองเห็นว่า คนไทยที่เป็นชาวพุทธ เช่น นักเรียนที่เชื่อว่าชาวพุทธ แต่ไม่รู้เรื่องพระพุทธศาสนาและประเพณีปฏิบัติตนไม่สมกับการเป็นชาวพุทธ ทำ

อย่างไรจะให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องพระพุทธศาสนา และประพจน์ตนเป็นชาวพุทธที่ดี หรือสมกับความเป็นชาวพุทธได้ โรงเรียนแนวพุทธ เป็นเรื่องของการจัดการศึกษาแนวพุทธ ซึ่งหมายถึงตัวแนวคิดหรือหลักการในการจัดการศึกษาที่สัมพันธ์กับการมองชีวิตมนุษย์และธรรมชาติทั้งหมดเป็นการพูดถึงตัวหลักการ เหมือนกับการจัดการศึกษาตามแนวคิดของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) หรือ เปสตาลอสซี (Pestalozzi) หรือรูสโซ (Rousseau) การจัดการศึกษาแนวใดถูกต้องตามความเป็นจริง โดยเอาความจริงเป็นที่ตั้ง การจัดการศึกษาตามหลักของ พระพุทธศาสนาเรียกว่าแนวพุทธคือแนวของคนที่มีปัญญารู้ความจริง พระพุทธเจ้าก็ตรัสแล้วว่า พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ความจริงมีอยู่ตามธรรมดา พระพุทธเจ้าทรงค้นพบความจริงแล้วนำมาเปิดเผยแสดง การจัดการศึกษาที่เรียกว่าแนวพุทธ คือ การจัดการตรงตามความเป็นจริงของธรรมชาติเท่านั้นเอง คือทางพระพุทธศาสนาถือว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้มาทรงบัญญัติอะไรขึ้นเอง ไม่ได้มาสั่งการอะไร แต่พระองค์ทรงค้นพบความจริงของธรรมชาติแล้วสอนตามนั้น เพราะฉะนั้นเรื่องของพระพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องธรรมดาของธรรมชาติ

หลักที่พระพุทธศาสนาสอนไว้ ซึ่งเป็นหลักปลีกย่อยต่างๆ ที่เรียกว่า หลักธรรมทั้งหลาย มีมากมาย การที่จะใช้ให้ได้ผลจริงต้องจับหลักใหญ่ให้ได้ ธรรมซึ่งเป็นหลักทั่วไป ที่ได้นำมาคือสิกขา 3 ภavana 4 เป็นหลักสำคัญ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษา แต่ที่จริง เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาทั้งหมด เพราะการพูดถึงเรื่องของพุทธศาสนาเป็นการที่จะนำเอาไตรสิกขาเข้ามาสู่ชีวิตของคนในความหมายของพระพุทธศาสนา ไตรสิกขาเป็นเรื่องของชีวิต การที่จะทำให้ชีวิตอยู่ดีมีความสุขคนเมื่อ เกิดมาต้องพยายามเป็นอยู่ให้ดี เริ่มตั้งแต่เป็นอยู่ให้รอด คือให้มีชีวิตรอด แต่แ่รอดคงไม่พอ ต้องพยายามเป็นอยู่ให้ดี จะเป็นอยู่ให้ดีได้ ต้องศึกษาตรงกับที่ใช้ปัจจุบัน คือ เรียนรู้เป็นความหมายหนึ่งของการศึกษา คือการที่จะฝึกตัวเอง พัฒนาชีวิตของตัวเองให้มีความสามารถที่จะเป็นอยู่ได้อย่างดี การศึกษา คือการที่จะทำให้ชีวิตเป็นอยู่ได้อย่างดี ต้องพยายามอยู่ตลอดเวลา ถ้าชีวิตใดไม่พยายามที่จะปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมให้ถูกต้องหรือให้ได้ผล ชีวิตนั้นจะเป็นอยู่ดีไม่ได้ เมื่อไม่พยายามเป็นอยู่ให้ดี จึงไม่มีการศึกษา พระพุทธเจ้าเรียกคนอย่างนี้ว่า “คนพาล” คำว่า “พาล” แปลว่า อ่อนปัญญา หรือเขลา เป็นอยู่สักแต่ว่ามึลมหายใจ หรือมีชีวิตอยู่สักแต่ว่าลมหายใจ ถ้าคนจะมีชีวิตที่ดีต้องพยายามเป็นอยู่ให้ดี คือต้องศึกษา การศึกษาเป็นเรื่องตลอดชีวิต และตลอดเวลา ไม่ใช่ว่ามีต่อเมื่อเข้าโรงเรียน เมื่อเราพยายามเป็นอยู่หรือทำชีวิตให้ดี เราก็ต้องปฏิบัติต่อสถานการณ์ต่างๆ ให้ได้ผลดีที่สุด ใครที่สามารถปฏิบัติต่อประสบการณ์ หรือปฏิบัติต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องได้ผลดีที่สุด ก็เจริญพัฒนาเรียกว่า “มีการศึกษาที่ดี” นี้เป็นเรื่องที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับการศึกษา การศึกษากับการมีชีวิตที่ดีเป็นเรื่องเดียวกัน และการศึกษาเป็นกิจกรรมของชีวิต ฉะนั้น เมื่อพูดด้วยภาษาของพระพุทธศาสนา การศึกษาจึงเข้ามาอยู่ในชีวิตของคนเหมือนกับว่าไตรสิกขาฝึกคนหรือ

เอามาจัดเข้าในชีวิตของคน ให้เกิดเป็นวิถีชีวิตที่มีองค์ประกอบ 8 ประการ ที่เรียกว่า “มรรคมืองค์แปด”

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2546, หน้า 11) ได้เสนอหลักการสอนและรูปแบบความรู้คู่คุณธรรมไว้ว่าการสอนความรู้คู่คุณธรรมทำได้ทั้ง 3 องค์ประกอบของหลักธรรม คือ

1. การให้ความรู้ทางคุณธรรม คือการให้ความหมายและรู้จักคุณธรรมด้านต่างๆ ให้รู้ความสำคัญของคุณธรรม สาระของคุณธรรม ประโยชน์ของการมีคุณธรรม วิธีการพัฒนาคุณธรรม ถือเป็นการสอนเชิง “พุทธพิสัย”

2. การปลูกฝังค่านิยม หมายถึง การให้ผู้เรียนได้รับรู้คุณค่าของคุณธรรม สามารถกระจ่างค่านิยมของตนเองได้ เป็นการรับรู้ในระดับที่ลึกซึ้งกว่า การรับรู้สาระถือเป็นการสอนเชิง “จิตพิสัย” ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการวางรากฐานของความคิดที่ฝังงมในจิตใจ ที่นักการศึกษาเชื่อว่าจะนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมทางจริยธรรมที่ถูกต้องและเหมาะสม

3. การปฏิบัติคุณธรรม การเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจะทำให้สร้างนิสัยที่ฝังงมจึงจำเป็นต้องให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ เพื่อกระตุ้นความนึกคิด เพื่อทบทวนว่าได้ทำพฤติกรรมใดสอดคล้องกับความรู้ที่ได้รับจากสถาบัน จากการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอทำให้มีความสุขและเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นการสอนเชิง “ทักษะพิสัย” ที่ทำให้ผู้เรียนฝังรากลึกแห่งความฝังงมรูปแบบการสอนความรู้คู่คุณธรรม แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

3.1 การสอนแบบบูรณาการ คือ การผสมผสานคุณธรรมเข้าไปในวิชาที่สอน ผู้สอนอาจกำหนดคุณธรรมให้เชื่อมโยงกับรายวิชาที่สอนได้

3.2 การกำหนดกิจกรรมพิเศษ หมายถึง การกำหนดการปฏิบัติทางคุณธรรมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร เช่น กำหนดให้เข้าอบรมพัฒนาจิตอย่างน้อย 7 วัน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกฝนการทำความดี การสร้างค่านิยมที่ถูกต้องเพื่อเป็นแนวในการดำรงชีวิตที่ดีในอนาคต

3.3 การพัฒนาร่วมกับกิจกรรมนักเรียน คือกำหนดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เช่น ให้มีงานแสดงสินค้าขายของ ฝึกความซื่อสัตย์ แสดงน้ำใจในการจัดร้าน ซึ่งจะฝึกคุณธรรมหลายๆ ด้าน เช่น ความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา มีน้ำใจ ความสามัคคี และความอดทน เป็นต้น

4. การเรียนโดยอิสระผู้เรียนสามารถเลือกวิธีการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมตามความชอบ เช่นการไปสนทนาธรรมกับพระที่มีจริยวัตรเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป การฝึกอบรมปฏิบัติธรรม การพัฒนาการมีน้ำใจโดยอ่านหนังสือให้คนตาบอดฟัง

สรุป การพัฒนาองค์ความรู้ในพุทธศาสนาเป็นทางแห่งการศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาชีวิต พระพุทธศาสนาเป็นองค์ความรู้ที่เป็นระบบ มีความชัดเจน มีรายละเอียดทั้งเชิงหลักการใหญ่

และรายละเอียดเชิงรูปแบบ และมีวิธีการหลากหลายที่นำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1

สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1, 2554)

ความเป็นมา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เกิดจากการที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ได้กำหนดว่าการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษา โดยคำนึงถึงปริมาณสถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรม โดยให้มีคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีอำนาจหน้าที่การกำกับดูแล จัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษา ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษา ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 เป็นเขตพื้นที่การศึกษาที่มีอาณาบริเวณตั้งอยู่ส่วนเหนืออ่าวไทยตอนปลายของแม่น้ำเจ้าพระยา คนทั่วไปมักจะเรียกกันว่า “ปากน้ำ” ลักษณะพื้นที่แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ สองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยามีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มดอนได้แก่ลุ่มชายฝั่งทะเลจะมีลักษณะน้ำทะเลท่วมถึงและที่ดินจะเค็มจัดในฤดูแล้ง ทางเหนือและทางตะวันออกมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ โดยส่วนใหญ่พื้นที่เป็นที่ราบมีแม่น้ำลำคลองตามธรรมชาติและคลองชลประทานหลายแห่งไหลผ่านจากพื้นที่โดยส่วนรวมมีอาณาเขตติดต่อกทม.มหานคร มีทำเลที่ตั้งเหมาะสมกับการเป็นเมืองประกอบธุรกิจ อุตสาหกรรม มีสถานประกอบการและโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก

วิสัยทัศน์ พันธกิจและการดำเนินงาน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 เป็นองค์กรนำ ในการบริหาร การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งด้านปริมาณ คุณภาพ และพัฒนาสู่มาตรฐานสากล

พันธกิจ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1

1. สร้างเสริมโอกาสทางการศึกษา ให้ประชากรในวัยเรียนทุกคน อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และต่อเนื่อง

2. ทุกหน่วยงานในสังกัด เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และการบริการ
3. ประชากรในวัยเรียน มีความรู้ มีคุณภาพ และมีคุณธรรม
4. บุคลากรมีคุณภาพและศักยภาพ ในการปฏิบัติงานระดับมืออาชีพ
5. มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับการพัฒนา ให้สูงขึ้นสู่ความเป็นสากล

เป้าหมายการให้บริการ

1. ประชากรในวัยเรียน ได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมทั่วถึงและตรงตามศักยภาพ

2. นักเรียนทุกคน ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและมีคุณธรรมในตัวเอง

3. พัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพและให้ความ สำคัญกับพื้นฐานและศักยภาพของผู้เรียน

4. บุคลากรทุกคน ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และเกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน

การดำเนินงานตามกลยุทธ์ เป้าหมายความสำเร็จ และมาตรการ การบริหารจัดการเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 จึงได้กำหนดมาตรการและแนวทางในการดำเนินการตามกลยุทธ์ และแนวทางในการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ปี 2553-2555

โครงการหลัก

1. โครงการสัมฤทธิ์ผลในการปฏิบัติงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1

2. โครงการเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษา และพัฒนานักเรียนทุกคนให้เกิดคุณธรรมในตัวเอง

3. โครงการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในนักเรียนทุกคน

4. โครงการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการของบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 และการมีส่วนร่วม

5. โครงการดำเนินงานตามแนวนโยบายของรัฐบาลส่วนราชการต้นสังกัด หรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2

สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2, 2554)

ความเป็นมา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 เป็นเขตพื้นที่การศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่ตอนปลายของแม่น้ำเจ้าพระยา เหนืออ่าวไทย มีพื้นที่ครอบคลุมบริเวณสองฝั่งของปากน้ำเจ้าพระยา มีเนื้อที่ประมาณ 1,004.10 ตร.กม. หรือประมาณ 627,557.50 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีภูเขา ทำเลที่ตั้งเหมาะแก่การประกอบธุรกิจอุตสาหกรรม มีโรงงานอุตสาหกรรมทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่เป็นจำนวนมาก ทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ด้านสังคม มีการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นของประชากรจำนวนมาก ทั้งจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2546 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศแบ่งเขตพื้นที่การศึกษาของจังหวัดสมุทรปราการ เป็น 2 เขต ได้แก่ เขต 1 ประกอบด้วย อำเภอเมืองสมุทรปราการ อำเภอพระประแดง และอำเภอพระสมุทรเจดีย์ เขต 2 ประกอบด้วย อำเภอบางพลี อำเภอบางปะอิน และอำเภอบางเสาธง

ลักษณะภูมิศาสตร์เป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบกว้างใหญ่ ไม่มีภูเขา มีแม่น้ำลำคลองตามธรรมชาติและคลองชลประทาน ไหลผ่านมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียงดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อเขตลาดกระบัง พระโขนง ประเวศ บางนา กรุงเทพมหานคร ทิศใต้ ติดต่ออำเภอเมืองสมุทรปราการ ทิศตะวันออก ติดจังหวัด ฉะเชิงเทรา และเขตมีนบุรี ทิศตะวันตก ติดอำเภอเมืองสมุทรปราการและกรุงเทพมหานคร

วิสัยทัศน์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 เป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพสูง ในการผลิตต้นกล้าส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง นักเรียนมีคุณภาพ คุณธรรม ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน

การปกครอง

จังหวัดสมุทรปราการแบ่งการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ โดยเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 มีเขตการปกครอง 3 อำเภอ คือ อำเภอบางพลี อำเภอบางปะอิน และอำเภอบางเสาธง มีการปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

อำเภอบางพลี มี 6 ตำบล 84 หมู่บ้าน 1 เทศบาล 6 อบต. พื้นที่ 260 ตร.กม. ระยะห่างจากจังหวัด 17 กม.

อำเภอบางป่อ มี 8 ตำบล 70 หมู่บ้าน 3 เทศบาล 8 อบต. พื้นที่ 215 ตร.กม. ระยะห่างจากจังหวัด 33 กม.

อำเภอบางเสาธง มี 3 ตำบล 38 หมู่บ้าน 1 เทศบาล 3 อบต. พื้นที่ 114 ตร.กม. ระยะห่างจากจังหวัด 32 กม.

สภาพการศึกษา

การศึกษาที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 ดังนี้

สถานศึกษารัฐบาล อำเภอบางพลี มี 23 โรงเรียน อำเภอบางป่อมี 35 โรงเรียน อำเภอบางเสาธง มี 13 โรงเรียน รวมมี 71 โรงเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศไทย

นรา ศรีธัญญา (2543: บทคัดย่อ) วิจัยเรื่องการนำหลักธรรมวิชาพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ และศึกษาเปรียบเทียบ จำแนกตามเพศ และขนาดโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

1. การนำหลักธรรมวิชาพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของนักเรียนอยู่ในระดับมาก
2. นักเรียนหญิงและนักเรียนชายนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนหญิงมีระดับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้มากกว่านักเรียนชาย
3. นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ ใหญ่พิเศษ มีการนำหลักธรรมวิชาพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ไม่แตกต่างกัน

ลัดดา ผสมทรัพย์ (2548: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการใช้คุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การใช้คุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาพรวมทั้ง 10 ด้าน คือ วาซวะ ศีล อวิหิงสา ขันติมัททวะ บริจาคะ อักโกชะ อวิโรชนะ ทาน และตบะ อยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบการใช้คุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระหว่างผู้บริหารที่มีประสบการณ์น้อยกับผู้บริหารที่มีประสบการณ์มากโดยรวม และคุณธรรมด้านทาน บริจาคะ อาชวะ ขันติ และอวิโรชนะ มีระดับการใช้คุณธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

.05 ส่วนคุณธรรมด้านศีล มัททวะ ตบะ อักโกระ และอวิหิงสา มีระดับการใช้คุณธรรมของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อัมพร บำรุงผล (2549: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารโรงเรียนวิถิปุทธของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่าการบริหารโรงเรียนวิถิปุทธดีเด่น และวิถิปุทธทั่วไปของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3 ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เมื่อเปรียบเทียบการบริหารโรงเรียนวิถิปุทธดีเด่นกับโรงเรียนวิถิปุทธทั่วไปของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3 ทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วุฒิชัย วีระวัฒน์ (2549: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. การดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ

2. การดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดชลบุรี จำแนกตามตำแหน่ง ในภาพรวมด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สำราญ เพียนอก (2550: บทคัดย่อ) การดำเนินชีวิตตามแนววิถิปุทธตามหลักธรรมมรรคมีองค์แปดของวัยรุ่นระดับอุดมศึกษา ในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน เขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า

พฤติกรรมกรดำเนินชีวิตตามแนววิถิปุทธของวัยรุ่นในระดับอุดมศึกษาตามหลักการดำเนินชีวิต มรรคมีองค์ 8 ด้านความเห็น ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่า ความเห็นว่าการพึ่งพาตนเองในการทำงานและการเรียนมีความจำเป็น อยู่ในระดับมาก มรรคมีองค์ 8 ด้านความคิด ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่า ความคิดว่าความเห็นแก่ตัวและความพยายามเป็นสาเหตุของการเบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน อยู่ในระดับมาก มรรคมีองค์ 8 ด้านการพูด ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ

ปรากฏว่า ชอบพูดความจริงกับผู้อื่นเสมอ อยู่ในระดับมาก มรรคมีองค์ 8 ด้านการกระทำ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่า การเรียนหรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข อยู่ในระดับมาก มรรคมีองค์ 8 ด้านการเลี้ยงชีพ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่า การรักษาสมบัติส่วนรวมเป็นอย่างดี อยู่ในระดับมาก มรรคมีองค์ 8 ด้านความเพียร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่า มีความเพียรพยายามกระทำการสิ่งต่างๆ ที่ถูกต้องเสมอ อยู่ในระดับมาก มรรคมีองค์ 8 ด้านสติการระลึกรู้ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่า มีสติในการทำกิจกรรมต่างๆ อยู่ในระดับมาก มรรคมีองค์ 8 ด้านสมาธิความตั้งมั่น ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่า มีความยินดีและตั้งใจในการทำความดี อยู่ในระดับมาก

ผลการศึกษาระดับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธของวัยรุ่นระดับอุดมศึกษา ตามหลักการดำเนินชีวิต มรรคมีองค์ 8 ในระดับอุดมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีระดับมาก ได้แก่ ด้านความเห็น ด้านความเพียร และด้านสติการระลึกรู้ ส่วนด้านที่มีระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านสมาธิความตั้งมั่น ด้านการเลี้ยงชีพ ด้านความคิด ด้านการพูด และด้านการกระทำ

ผลการศึกษาระดับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธของวัยรุ่นตามหลักธรรม มรรคมีองค์ 8 ในภาพรวมมีระดับปฏิบัติมาก ร้อยละ 32.69 รองลงมาคือ ระดับปฏิบัติปานกลาง ร้อยละ 28.78 ระดับปฏิบัติมากที่สุด ร้อยละ 21.01 ระดับปฏิบัติน้อย ร้อยละ 10.30 และระดับปฏิบัติน้อยที่สุด ร้อยละ 6.95 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายระดับปฏิบัติ พบว่า การดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธของวัยรุ่นในระดับอุดมศึกษา ตามหลักการดำเนินชีวิต มรรคมีองค์ 8 ด้านความเห็น มีระดับปฏิบัติมากที่สุด ร้อยละ 37.19 มรรคมีองค์ 8 ด้านความคิด มีระดับปฏิบัติปานกลาง ร้อยละ 30.99 มรรคมีองค์ 8 ด้านการพูด มีระดับปฏิบัติปานกลาง ร้อยละ 31.90 มรรคมีองค์ 8 ด้านการกระทำ มีระดับปฏิบัติปานกลาง ร้อยละ 27.48 มรรคมีองค์ 8 ด้านการเลี้ยงชีพ มีระดับปฏิบัติมาก ร้อยละ 29.13 มรรคมีองค์ 8 ด้านความเพียร มีระดับปฏิบัติมาก ร้อยละ 44.33 มรรคมีองค์ 8 ด้านสติการระลึกรู้ มีระดับปฏิบัติมาก ร้อยละ 40.99 มรรคมีองค์ 8 ด้านสมาธิความตั้งมั่น มีระดับปฏิบัติปานกลาง ร้อยละ 32.21

พระมหาวรจจ แฝนทอง (2550: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง คุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตามหลักไตรสิกขา: กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนของศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอก ในด้านบริบท มีการกำหนดปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์เป็นลายลักษณ์ใน

เอกสารชัดเจน และมีรายงานการประเมินโครงการเป็นประจำทุกปี ด้านปัจจัยนำเข้า มีอาคารสถานที่เพียงพอ มีบุคลากรที่ทำงานเสียสละ มีหลักสูตร งบประมาณ มีวัสดุอุปกรณ์สื่อการสอนและงบประมาณ ด้านกระบวนการ มีโครงสร้างการบริหารที่มีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย การวัดผลและประเมินผล กิจกรรมสนับสนุนที่หลากหลาย และด้านผลผลิต มีการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา การนำไปใช้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน (ภาวนา 4) และมีผลกระทบต่อบ้าน วัด โรงเรียน ปัญหาอุปสรรคที่พบ คือ ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอกขาดการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ ชุมชนและผู้ปกครองยังเข้ามามีส่วนร่วมน้อย ยังไม่มีแนวทางชัดเจนในการประเมินและวิจัยเกี่ยวกับความต้องการและประสิทธิภาพของการดำเนินงานและผลผลิต ทำให้ผู้บริหารขาดข้อมูลในการตัดสินใจเพื่อพัฒนางาน และยังไม่มีการนำระบบประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้ในการพัฒนางานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงยังขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนการบริหารงานในระยะยาว ผลการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตามหลักไตรสิกขา พบว่า โดยภาพรวมทั้งหมด ได้รับการประเมินคุณภาพในระดับดี เมื่อพิจารณาเรียงตามลำดับปัจจัย คือ

1) ปัจจัยด้านผลผลิต หรือผลสัมฤทธิ์ (Product = P2, outcome) ได้รับการประเมินคุณภาพในระดับดี เรียงตามลำดับตัววัด ดังนี้ ตัววัดด้านผลกระทบต่อบ้าน วัด โรงเรียน ตัววัดด้านการนำไปใช้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน (ภาวนา 4) และตัววัดด้านการพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา

2) ปัจจัยด้านบริบท (Context = C) ได้รับการประเมินคุณภาพในระดับดี เรียงตามลำดับตัววัด ดังนี้ ตัววัดด้านวัตถุประสงค์ และตัววัดด้านการประเมินโครงการ

3) ปัจจัยด้านปัจจัยป้อนเข้า (Input = I) พบว่า ได้รับการประเมินคุณภาพในระดับดี เรียงตามลำดับตัววัด ดังนี้ ตัววัดด้านบุคลากร ตัววัดด้านหลักสูตร งบประมาณ ตัววัดด้านสถานที่ ตัววัดด้านวัสดุอุปกรณ์ สื่อการสอน และตัววัดด้านงบประมาณ ซึ่งได้รับการประเมินคุณภาพในระดับพอใช้

พระมหาบุญจิตร์ คำมา (2550: บทคัดย่อ) ศึกษาวิธีการแก้ปัญหาศีลธรรมของเยาวชนตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ ผลการวิจัยพบว่า นโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งหวังความเจริญด้านเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมคนในสังคม คือ การย่อหย่อนในศีลธรรมจริยธรรมจนก่อให้เกิดปัญหาสังคมหลายด้าน เช่น ปัญหาเรื่องค่านิยม ยาเสพติด อาชญากรรมทางเพศ และความรุนแรง เป็นต้น เพราะขาดการอบรมสั่งสอนที่ตรงจากครอบครัว ซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคม

ท่านพุทธทาสภิกขุมองว่า การแก้ปัญหาศีลธรรมของเยาวชนสิ่งสำคัญคือครอบครัว ผู้ปกครองต้องให้เยาวชนได้รับการศึกษาอบรมที่ถูกต้อง และร่วมมือกันสร้างโอกาสให้เยาวชนได้

พัฒนาสติปัญญาให้มีชีวิตอยู่ด้วยอุคคคติคือความเป็นมนุษย์ที่เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ด้วยคุณธรรมเพื่อ
การปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง

ปัจจุบันสังคมกำลังบูชาวัตถุ ท่านพุทธทาสภิกขุแนะนำให้ถอยหลังเข้าไปหาความถูกต้อง
คือ สังคมธรรมที่มาจากการศึกษาปฏิบัติทางศีลธรรม ยึดหลัก “ธัมมิกสังคมนิยม” คือสังคมที่
ประกอบด้วยธรรมะไม่มีใครเอาเปรียบใคร ไม่มีใครกอบโกยส่วนเกิน เป็นสังคมนิยมที่ถูกต้อง
เหมาะสมทั้งทางวัตถุและจิตใจ เป็นสังคมน่าปรารถนา อันธำรงไว้ซึ่งความถูกต้องคือศีลธรรมและ
วัฒนธรรมสืบไป

กานต์ลีณี จันทร์วิภาติลล (2550: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ระบบวิธีคิด
เพื่อการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่าโยนิ โสมนสิการเป็นวิธีคิดที่มีกล่าวเฉพาะ
ในพระพุทธศาสนาและเป็นวิธีคิดที่ทำให้เกิดสภาวะรู้จริง รู้แจ้งและให้ผลเป็นความเห็นถูก
(สัมมาทิฐิ) หรือปัญญาในระดับต่างๆ บทบาทสำคัญของโยนิ โสมนสิการ คือ ทำหน้าที่เชื่อมต่อ
หลักธรรมกับการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต หรือในอีกมุมหนึ่ง โยนิ โสมนสิการเป็น
กลไกสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการรับรู้ กระบวนการคิด และ
กระบวนการนำหลักธรรมสู่ภาคปฏิบัติ

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการวิธีคิดของนักวิชาการตะวันตกและนักวิชาการ
ไทย พบว่า มีรากฐานมาจากแนวคิดเชิงปรัชญาและจิตวิทยา รูปแบบของวิธีคิดที่ได้รับการยอมรับ
ในปัจจุบันล้วนแต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งในการดำเนินชีวิต การทำ
ธุรกิจ การบริหารจัดการ งานการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น และที่สำคัญประโยชน์ที่ได้รับ
จะต้องสามารถวัดได้อย่างเป็นรูปธรรม ในรูปของผลผลิต รายได้หรือประสิทธิภาพที่เพิ่มมากขึ้น
นอกจากนี้ แนวคิดทั้งของนักวิชาการตะวันตกและนักวิชาการไทยกับวิธีคิดแบบพุทธ มีส่วน
คล้ายคลึงที่สำคัญ คือ แนวคิดเรื่องระบบการมองโลกหรือระบบความคิดแบบเดิมเป็นตัวทำให้เกิด
ปัญหา การสร้างระบบการมองโลก ระบบความคิดใหม่อย่างเป็นระบบและถูกต้อง จะช่วยให้ชีวิต
ประสบความสำเร็จ และมีความสุขยิ่งขึ้น

การศึกษากระบวนการบูรณาการและการประยุกต์ วิธีคิดของนักวิชาการตะวันตกและ
นักวิชาการไทยกับวิธีคิดแบบพุทธ จะได้รูปแบบวิธีคิดใหม่ ที่เรียกว่า “ระบบวิธีคิดแบบกาย” กับ
บันได 4 ขั้น ประกอบด้วย 1) เข้าใจหัวใจตนเอง 2) เข้าใจหัวใจผู้อื่น 3) เข้าใจหัวใจกันและกัน
4) เข้าถึงหัวใจสังขาร และได้เทคนิคการประยุกต์ใช้ 4 แบบ คือ 1) การหลุดจากกรอบความคิดเดิม
2) การสร้างกรอบความคิดใหม่ 3) การหมั่นฝึกฝนจนกลายเป็นอุปนิสัย 4) การประเมิณผล

อย่างไรก็ตาม ผู้สนใจใฝ่ธรรมจะต้องให้ความสำคัญกับการนำหลักธรรมสู่ภาคปฏิบัติ
หรือการนำหลักธรรมไปใช้ เพราะสิ่งนี้คือหัวใจสำคัญของการศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

ดังนั้น แนวทางการศึกษาที่น่าสนใจต่อไปจึงยังคงอยู่บนพื้นฐานของการประยุกต์หลักธรรมเพื่อนำสู่การดำเนินชีวิต เช่น การศึกษาบทบาทของโยนิโสมนสิการเพื่อการบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริมกระบวนการสร้างโยนิโสมนสิการในเด็กกลุ่มต่างๆ เช่น เด็กปฐมวัย เด็กประถม เด็กวัยรุ่น และเพื่อการบรรลุนิยาม การศึกษาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมในสังคมไทยในยุคปัจจุบัน

พระนิพนธ์ แก้วแหวน (2550: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีความคิดเห็น ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร อยู่ในระดับสูง การสอนโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ เลือกกิจกรรมโดยใช้เกณฑ์ความสนใจของนักเรียน มีการวางแผนและเตรียมการสอนตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งเลือกวิธีการสอนและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และปรับวัตถุประสงค์ที่เป็นนามธรรมให้เป็นเชิงพฤติกรรม ส่วนการประเมินผลด้านปัจจัยนำเข้านั้น พบว่าอยู่ในระดับสูง นักเรียนชอบทำกิจกรรมมากกว่าฟังบรรยาย ครูผู้สอนมีความสนใจและมีเจตคติที่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา รวมทั้งครูแนะนำให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติม สำหรับการประเมินผลด้านกระบวนการสอนพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง เช่น มีการยกย่องนักเรียนที่ตั้งใจและสนใจวิชาพระพุทธศาสนา ครูสอนตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เช่น จากง่ายไปหายาก และมีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งก่อนการสอนมีการกล่าวนำเข้าสู่บทเรียนทุกครั้ง เป็นต้น สำหรับการประเมินผลด้านผลผลิตจากการสอนนั้นพบว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง นักเรียนมีการพัฒนาจิตเพื่อช่วยเหลือเพื่อน โรงเรียน และครอบครัว นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนมีสุขภาพจิตที่ดีและควบคุมอารมณ์ได้ รวมทั้งนักเรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น นอกจากนี้ครูผู้สอนได้มีข้อเสนอแนะที่จะให้ครูผู้สอนวิชานี้บังเกิดผลดีที่สุดแก่นักเรียน คือ ครูควรสอนโดยเน้นฝึกปฏิบัติหรือลงมือกระทำร่วมกันอย่างแท้จริง การอาราธนาศีล 5 วิธีการกราบ การไหว้ การประเคนของที่ถูกต้อง และจัดพิธีกรรมต่างๆ เช่น เวียนเทียน ตักบาตร หรือวันสงกรานต์ เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในวัฒนธรรม และศาสนาของตนเอง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ได้ประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับสูง เช่น ครูมีการกล่าวนำเข้าสู่บทเรียน ครูเตรียมการสอนตรงตามจุดมุ่งหมาย และครูมีการบอกจุดมุ่งหมายแก่นักเรียน รวมทั้งครูสอนเน้นทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ เป็นต้น การประเมินผลด้านปัจจัยนำเข้าพบว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง ครูมีความสนใจและตั้งใจสอน นักเรียนชอบทำกิจกรรมมากกว่าฟังบรรยาย และครูมีการถามนักเรียนขณะที่สอนอยู่เสมอ เป็นต้น การประเมินผลด้านกระบวนการสอนพบว่า อยู่ในระดับสูง นักเรียนแสดงความเคารพครูผู้สอนเป็นอย่างดี ครูที่สอน

วิชาพระพุทธศาสนามีความกระตือรือร้นที่จะสอน และมีการสอนตามลำดับขั้นตอน เช่นจากง่ายไปหายาก เป็นต้น การประเมินผลด้านผลผลิตพบว่า อยู่ในระดับสูง นักเรียนตั้งใจตอบแทนพระคุณของพ่อ-แม่ ครู และ โรงเรียน นักเรียนสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เป็นต้น ผลการทดสอบสมมติฐาน ระหว่างเพศ กับความคิดเห็นพบว่า มีความแตกต่างกัน กิจกรรมต่างๆ ที่ครูเตรียมมาสอนเรียนกันอย่างมีความสุข ครูมีการใช้สื่อการสอนที่น่าสนใจ ครูที่สอนมีเทคนิคลีลาการสอนที่เร้าใจ และนักเรียนช่วยครูผลิตสื่อการสอนรวมทั้งครูมีการทดสอบก่อนสอน และนักเรียนยินดีช่วยงานทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระดับชั้นกับการประเมินผลการสอนพบว่า มีความแตกต่างกัน ได้แก่ครูมีการกล่าวนำเข้าสู่บทเรียน สื่อต่างๆ ที่เตรียมมาสอนมีความทันสมัย ครูมีการถามนักเรียนขณะที่สอนอยู่เสมอ รวมทั้งครูที่สอนมีบุคลิกที่น่าเลื่อมใส ครูผู้สอนใจดีทุกคน และนักเรียนสามารถนำความรู้ไปสอบปลายภาคได้ ส่วนในข้ออื่น ไม่มีความแตกต่างกัน

ศิริพิชญ์ เตชะไกรศรี (2550: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกตามวิถีพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีการจัดกิจกรรมธรรมะในสวน ณ สวนหลวง ร.9 ผลการวิจัยพบว่า ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่เชิงรุก โดยเสด็จไปแสดงธรรมแก่พุทธศาสนิกชนทุกระดับชั้นด้วยพระองค์เอง โดยทรงใช้พุทธวิธีการสอนในรูปแบบต่างๆ จนทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วประเทศอินเดีย ในสมัยหลังพุทธกาล การเผยแผ่ธรรมะเชิงรุก เจริญรุ่งเรืองที่สุดในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ทรงเป็นกษัตริย์ที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการปกครองประชาชน และได้ทรงส่งพระสมณทูต 9 สายไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังประเทศต่างๆ ในสมัยปัจจุบันได้มีวิวัฒนาการรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกต่างๆ ทั้งในส่วนของพระสงฆ์ และคฤหัสถ์ ในส่วนของพระสงฆ์ ได้แก่การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ ส่วนของคฤหัสถ์ ก็มีการจัดการเผยแผ่ธรรมะเชิงรุก ในรูปแบบการจัดกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา โดยได้นำหลักธรรมสำคัญ เช่น เบญจศีล เบญจธรรม พรหมวิหาร 4 ฌราวาสธรรม 4 ทิศ 6 และอบายมุข 6 มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน

1. ความรู้ความเข้าใจในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้เข้าร่วมโครงการธรรมะในสวน ณ สวนหลวง ร.9 มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ภายหลังจากที่เข้าร่วมโครงการธรรมะในสวน ณ สวนหลวง ร.9 ผู้เข้าร่วมโครงการมีการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แตกต่างจากก่อนการเข้าร่วมโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 เกือบทุกเรื่อง ซึ่งแสดงว่าโครงการธรรมะในสวน ณ สวนหลวง ร. 9 มีผลสัมฤทธิ์เป็นไปตามสมมติฐาน

3. ผู้เข้าร่วมโครงการธรรมะในสวน ณ สวนหลวง ร. 9 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการเข้าร่วมในโครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

งานวิจัยในต่างประเทศ

สโลน (Sloane, 2526, p. 38A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานของผู้บริหาร โรงเรียนแห่งรัฐไมอามี ซึ่งผ่านการอบรมระยะสั้นและไม่ผ่านการอบรม ผลการวิจัยพบว่า

กลุ่มผู้บริหารที่ผ่านการอบรมได้ความรู้ในการปฏิบัติงานมากขึ้น และมีทัศนคติเปลี่ยนไปในทางบวก ซึ่งส่งผลสำเร็จในการปฏิบัติงานในหน้าที่ ส่วนกลุ่มผู้บริหารที่ไม่ผ่านการอบรม มีทักษะการปฏิบัติงานน้อยกว่าผู้บริหารที่ผ่านการอบรมโดยเฉพาะ

คาลวิน (Calvin, 2536, p. 9-10A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การรับรู้ของครูในเรื่องบทบาทและผลของการศึกษาจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

ตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อการรับรู้ของครู คือ สภาพที่อยู่อาศัย ประสบการณ์สอน การได้รับการอบรม เทคนิคการสอนจริยธรรม และความเคร่งครัดในการปฏิบัติทางศาสนาของครู ซึ่งครูที่มีความเคร่งครัดทางศาสนาต่ำจะมีการหลีกเลี่ยงต่อการสอนจริยธรรมในห้องเรียน และยังพบว่าครูที่มีประสบการณ์สอนระหว่าง 11-15 ปี มีความเชื่อว่าโรงเรียนต้องสอนจริยธรรมและคำนึงแก่นักเรียนอย่างเพียงพอ

เมอร์รี่และโจเซฟ (Murry and Joseph, 2539, p. 61-65A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หลักคุณธรรมของผู้นำไปประยุกต์ปฏิบัติในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

คุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารในโรงเรียนที่มีคุณภาพ ได้แก่ การดูแลห่วงใย ความยุติธรรม และความรับผิดชอบ ส่วนการศึกษาคุณธรรมของผู้บริหารจะส่งผลสะท้อนออกมา คือ ความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และความมีประชาธิปไตย ผู้บริหารจะต้องพิจารณาถึงคุณค่าของจริยธรรม ความเห็น และมติในที่ประชุม อันจะเป็นตัวช่วยพัฒนารูปแบบและยุทธวิธีในการเสริมสร้างคุณธรรมให้กับผู้บริหารในโรงเรียน

โบร์โก (Borko, 2539, p. 1660A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การฝึกฝนอบรมศาสนาและปฏิรูปศาสนามีความสัมพันธ์กับภาวะความเป็นผู้นำกลุ่มศาสนจักรประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า

ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของพฤติกรรมการเป็นผู้นำที่ดี หรือเป็นผู้อภิบาลที่ดีในพระศาสนจักรขึ้นอยู่กับ การฝึกอบรม และปฏิบัติตามหลักธรรมในพระคัมภีร์ไบเบิลตั้งแต่วัยเด็กตามกระบวนการและตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่องของกลุ่มนักร้องใน 5 สภาพพระคริสตจักร ทำให้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า มีความหมายจากประสบการณ์ความเชื่อที่ได้ปฏิบัติตามหลักธรรม และ

ยังผลให้มีคุณธรรมที่สูงขึ้น 74 เปอร์เซนต์ ซึ่งถือเป็นแบบแผนในการอบรม ผู้นำต้นแบบในการส่งเสริมหลักธรรมและงานด้านอภิบาล

แฮร์เรล (Harrel, 2539, p. 1663A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กรณีศึกษาการนำกลุ่มคริสตจักร 2 กลุ่ม สามารถฟื้นฟูศีลธรรมที่ตกต่ำได้ ผลการวิจัยพบว่า การนำกลุ่มคริสตจักร 2 กลุ่มที่มีศีลธรรมตกต่ำมาเล่าประสบการณ์ และความรู้สึกของแต่ละคนให้กับสมาชิกของพระศาสนจักรในองค์การอื่นๆ ได้มีส่วนร่วมรับรู้และเข้าถึงประสบการณ์อันเจ็บปวดของพวกเขา ซึ่งกลับกลายเป็นทฤษฎีของการเยียวยารักษาที่ยิ่งใหญ่ ด้วยท่าทีใหม่ของผู้นำศาสนา ในการกล้าเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกิดขึ้น และปัญหาต่างๆ ที่ตามมาด้วยการเห็นใจ สงสารและเข้าใจที่จะต้องใช้เวลาอีกอันยิ่งใหญ่ มาปฏิบัติต่อผู้ด้อยศีลธรรมเหล่านั้น คือ การให้อภัย การปฏิบัติความรักต่อพวกเขา ซึ่งเป็นการสร้างความไว้วางใจและสร้างกำลังใจให้ผู้ตกต่ำด้านศีลธรรมเกิดความหวังที่ดี เข้ามาพบพระพรของพระเจ้าและมุ่งหน้าไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ดีต่อไป

สตรอบ (Stroup, 2539, p. 35-38A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การฝึกอบรมผู้นำเป็นหัวใจและงานของผู้อภิบาล ผลการวิจัยพบว่า ในการสร้างชุมชนคริสตชนให้ดีได้นั้น ต้องใช้ความรัก ท่าทีของการต้อนรับ การเอาใจใส่ การสนับสนุน ความกล้าหาญและการทำให้พวกเขาารู้สึกอบอุ่น สุขสบายใจ ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระคัมภีร์ ซึ่งเป็นการประสานสายใยแห่งจิตใจที่ทำให้สมาชิกเป็นหนึ่งเดียวกัน ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันของแต่ละบุคคล ซึ่งถือเป็นหัวใจและงานของผู้อภิบาลอย่างแท้จริงที่จะต้องแพร่ธรรมด้วยความรักอย่างนี้

ซูรี (Zori, 2539, p. 35-40A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพระสังฆกรรมบัญญัติของอัครสาวก ด้วยการตั้งสอนตามแบบพระคริสต์ ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาวิจัยพระสังฆกรรมบัญญัติของอัครสาวก Ex corde ecclesiae ของสมเด็จพระสันตะปาปาจอห์น ปอลที่ 2 ทรงเน้นย้ำถึงวิกฤติในสังคมปัจจุบัน และสั่งให้บรรดาสถาบันในระดับมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย ให้มีความสำคัญในการยกระดับการอบรมในสถาบันอย่างต่อเนื่องในเรื่องศักดิ์ศรีมนุษย์ คุณค่ามรดกของวัฒนธรรม ด้วยการเทศน์สอนตามแบบอัครสาวกของพระเยซูคริสต์ ทำหน้าที่เอาใจใส่ในการอภิบาลและปกครองดูแลพระศาสนจักรอย่างเป็นระบบ ตามหลักวิชาการของการศึกษาวิจัยที่จะแก้ไขปัญหาอันวิกฤติของสังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบันด้วยความซื่อสัตย์ต่อหลักธรรมและการอบรมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สรุป งานวิจัยทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าหลักธรรมมีส่วนสำคัญในเรื่องการบริหารสถานศึกษา และในสังคมทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้ได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายโดยสมบูรณ์ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักธรรมมาวิเคราะห์แล้วนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารงานในสถานศึกษาในบางส่วน เพื่อพัฒนาตัวผู้เรียน

ในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสู่มาตรฐานคุณภาพการศึกษา เพื่อที่เด็กจะได้พัฒนา ความคิด ความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม นำไปประยุกต์ใช้กับการเรียน การบริหารชีวิตประจำวัน และอยู่ร่วมกันในชุมชน สังคม และประเทศชาติได้อย่างมีความสุข

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี